

จุลสารความมั่นคงศึกษา

ฉบับที่ 148

100 ปี สงครามโลกครั้งที่ 1
THE FIRST WORLD WAR CENTENARY

จุดสารความมั่นคงศึกษา

ตุลาคม 2557

ฉบับที่ 148

100 ปี สงครามโลกครั้งที่ 1

The First World War Centenary

สุรชาติ บำรุงสุข
กุลนันท์ คันธิก

สนับสนุนการพิมพ์โดย
สถาบันการข่าวกรอง
สำนักข่าวกรองแห่งชาติ

จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 148
100 ปี สงครามโลกครั้งที่ 1

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ตุลาคม 2557

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

การพิมพ์ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการข่าวกรอง สำนักข่าวกรองแห่งชาติ

เจ้าของ โครงการความมั่นคงศึกษา

ตู้ ปณ. 2030 ปณฝ. จุฬาลงกรณ์

กรุงเทพฯ 10332

E-mail : newsecproject@yahoo.com

Website : <http://www.newsecurity.in.th>

โทรศัพท์และโทรสาร 0-2218-7275

บรรณาธิการ ศ. ดร. สุรชาติ บำรุงสุข

ผู้ช่วยบรรณาธิการ นางสาว กุลนันท์ คั่นธิ

ประจำกองบรรณาธิการ นาย ศิบัติ นพประเสริฐ

นาย กิตติพิศ พุทธิวินช

ที่ปรึกษา พลเอก วุฒินันท์ สีสายุทธ

พลเรือเอก อมรเทพ ณ บางช้าง

พลโท ภราดร พัฒนถาบุตร

พิมพ์ที่ บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด

59, 59/1, 59/2 ซ.ปทุมวันวิถิ 30 ถ.สุขุมวิท 101

แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10260

โทร. 0-2743-8045 แฟกซ์. 0-2332-5058

100 ปี สงครามโลกครั้งที่ 1

สารบัญ

I กำเนิดสงครามโลกครั้งที่ 1

The Origin of the First World War

- 100 ปีแห่งการสังหาร – 100 ปีแห่งการสงคราม
สุรชาติ บำรุงสุข 1
- 37 วันอันตราย
สุรชาติ บำรุงสุข 7
- รำลึก “มหาสงคราม”
สุรชาติ บำรุงสุข 13
- สงครามโลกครั้งที่ 1 หลีกเลี่ยงได้ ถ้า...
สุรชาติ บำรุงสุข 20

II สยามในสงครามโลกครั้งที่ 1

Siam in the First World War

- เมื่อสยามประกาศสงคราม
สุรชาติ บำรุงสุข 26
- สยามกับสงครามโลกครั้งที่ 1
กุลนันทน์ คันธิก 32

100 ปี สงครามโลกครั้งที่ 1

~1~

100 ปีแห่งการสังหาร-100 ปีแห่งการสงคราม

สุรชาติ บำรุงสุข

“เหตุการณ์ของเดือนกรกฎาคมและต้นเดือน
สิงหาคม 1914 เป็นตัวอย่างคลาสสิกของการเกิดขึ้น
ของสิ่งหนึ่ง ที่นำไปสู่สิ่งอื่นๆ อีกมากมาย”

Michael Duffy

The Causes of World War One

สงครามโลกครั้งที่ 1 เดินทางมาเป็นระยะเวลาครบรอบ 100 ปีอย่าง
เจียบๆ ที่ต้องกล่าวเช่นนี้ก็เพราะว่าความขัดแย้งดังกล่าวดูเหมือนจะตกหล่นไปจาก
ความทรงจำของผู้คนร่วมสมัยไปแล้ว... วันนี้จึงน่าจะเป็นโอกาสทบทวนความจำ
ของสงครามขนาดใหญ่ที่กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า “สงครามโลก” ในยุคของศตวรรษ
ที่ 20 และถือกันว่าเป็นหนึ่งใน “เส้นแบ่งเวลา” ที่สำคัญของประวัติศาสตร์โลก
อีกด้วย

สงครามอาจจะเกิดจากสาเหตุหลายประการ แต่จุดหักเหที่สำคัญและเป็น
จุดแตกหักเฉพาะหน้าก็คือ การลอบปลงพระชนม์มกุฎราชกุมารของจักรวรรดิ
ออสเตรีย-ฮังการี โดยอาร์ชดยุคฟรานซ์ เฟอร์ดินานด์ (Archduke Franz
Ferdinand) ซึ่งเสด็จเข้ามายังเมืองซาราเจโว ซึ่งเป็นเมืองหลวงของจังหวัด
บอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนา ในวันที่ 28 มิถุนายน 1914 (พ.ศ. 2457) พระองค์
พร้อมพระชายาโซฟี ถูกลอบยิงโดยปรินซิป (Gavrilo Princip) ซึ่งเป็นสมาชิก
ขององค์กรลับ “มือดำ” (The Black Hand) อันเป็นขบวนการชาตินิยมของ
เซอร์เบีย มกุฎราชกุมารเฟอร์ดินานด์เป็นผู้ที่อยู่ในสายตรงของพระราชวงศ์ที่
จะขึ้นครองราชย์ในฐานะกษัตริย์องค์ต่อไปของออสเตรีย-ฮังการี ดังนั้น การ
สิ้นพระชนม์ของพระองค์จึง “ช็อค” ราชสำนักดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง จักรพรรดิ

ฟรานซ์ โจเซฟ ตกพระทัยอย่างมากกับสิ่งที่เกิดขึ้น !

แต่ถึงกระนั้นพระองค์ก็ไม่ได้ต้องการสงคราม ซึ่งแตกต่างจากความประสงค์ของรัฐบาลออสเตรีย-ฮังการีที่มองว่าการลอบปลงพระชนม์เป็นโอกาสทองของประเทศในการจัดการปัญหาความขัดแย้งกับเซอร์เบีย โดยเฉพาะการจัดการกับขบวนการชาตินิยมเซอร์เบียที่แสดงถึงท่าทีต่อต้านออสเตรียมาโดยตลอด ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลเวียนนาต้องการมาโดยตลอด รัฐบาลออสเตรียผลักดันให้อจักรพรรดิต้องยื่น “คำขาด” กับรัฐบาลเซอร์เบีย ในขณะที่พระองค์เชื่อว่า ถ้าเซอร์เบียตอบรับคำขาดเช่นนั้นก็จะเปิดโอกาสของการหลีกเลี่ยงสงคราม แต่รัฐบาลกลับมองว่าโอกาสที่รัฐบาลเซอร์เบียจะยอมรับคำขาดดังกล่าวน่าจะเป็นไปไม่ได้ ซึ่งก็จะเท่ากับเป็นหนทางที่เปิดให้ออสเตรียทำสงครามกับเซอร์เบียได้โดยตรง และก็เป็นไปตามคาด รัฐบาลเซอร์เบียไม่ตอบคำขาด แล้วรัฐบาลทั้งสองก็พร้อมที่จะทำสงครามต่อกัน

ในส่วนของสมาคมลับม็อดานัน วัตถุประสงค์ที่สำคัญก็คือการรวมประชาชนที่เป็นเชื้อสายสลาวิค (Slavic) ให้เข้ามารวมอยู่ภายใต้ราชอาณาจักรเซอร์เบีย ซึ่งในมุมมองของกลุ่มชาตินิยมเซอร์เบียนั้น พวกเขามองว่าจักรพรรดิของออสเตรีย-ฮังการี มีสถานะเป็นจักรพรรดิของ 2 ราชอาณาจักร (คือเป็น Dualism) และหากพระองค์ขยายอำนาจครอบคลุมเซอร์เบียได้แล้ว พระองค์ก็จะมีสถานะที่ไม่เคยเป็นมาก่อนก็คือเป็นจักรพรรดิของ 3 ราชอาณาจักรพร้อมๆ กัน หรือเรียกว่าเป็น “Trialism” (ออสเตรีย-ฮังการี-เซอร์เบีย) ดังนั้น นักชาตินิยมชาวเซอร์เบียจึงเชื่อว่า ถ้าจะหยุดยั้งการขยายอำนาจของออสเตรีย-ฮังการีแล้ว การก่อการร้ายด้วยการเตรียมประหาร (ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จในขณะนั้น) หรือการลอบยิง จึงเป็นทางเลือกที่จะต้องกระทำ

เป็นที่รับรู้กันว่าหนึ่งเดือนหลังจากการลอบปลงพระชนม์ที่เมืองซาราเยโวแล้ว เหตุการณ์ต่างๆ ก็เคลื่อนไปข้างหน้าอย่างที่ไม่มีการควบคุมได้... ไม่มีพลังใดที่จะไปเหนี่ยวรั้งการตัดสินใจ ทศนะในการมองภัยคุกคาม ตลอดจนรวมถึงปฏิกิริยาและการตอบโต้ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของผู้นำแต่ละรัฐ โดยเฉพาะในส่วนของผู้นำทางการเมือง การทูต และการทหารของประเทศมหาอำนาจหลักของยุโรป ทั้งออสเตรีย-ฮังการี เยอรมนี รัสเซีย ฝรั่งเศส และอังกฤษ ล้วนต่างเข้ามาเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก จนกล่าวได้ว่า การกำเนิด

ของสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้น ไม่อาจจะโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือจะโทษเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดแต่เพียงอย่างเดียวมันคงไม่ได้

ในบรรยากาศเช่นนี้เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงของยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเติบโตและการขยายตัวของเศรษฐกิจยุโรป ซึ่งผลของความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเช่นนี้ ผู้คนในสังคมยุโรปเองก็เรียกร้องมากขึ้นที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในส่วนของรัฐบาลและสังคม เช่น แรงงานในภาคอุตสาหกรรมก็เรียกร้องถึงการมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีมากขึ้น อังกฤษเป็นตัวอย่างที่ดีในกรณีนี้ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองทำให้ผู้หญิงในอังกฤษเรียกร้องหาสิทธิในการออกเสียงในการเลือกตั้ง ความต้องการให้รัฐบาลนำเอาความมั่งคั่งที่เกิดขึ้นแจกจ่ายให้แก่คนส่วนใหญ่ในสังคม มากกว่าจะปล่อยให้ความมั่งคั่งดังกล่าวกระจุกตัวอยู่กับชนกลุ่มน้อยในระดับบนของสังคม หรือรัสเซียเองก็เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงไม่แตกต่างกัน พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 พยายามที่จะต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วยการใช้ “โลกทัศน์เก่า” จัดการ “ปัญหาใหม่” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้มาตรการทางทหารในการจัดการกับกลุ่มที่ต่อต้านราชวงศ์ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงในบ้านเช่นนี้ถูกผนวกเข้ากับการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างรัฐมหาอำนาจยุโรปในขณะนั้น จนนำไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญว่า ถ้าจะเกิดสงครามขึ้น... สงครามจะเป็นเครื่องมือของการแก้ปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาภายในหรือปัญหาภายนอก ก็จะสามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ด้วยสงคราม และที่สำคัญอีกประการก็คือ สงครามคือเครื่องมือของการดำรงไว้ซึ่ง “ศักดิ์ศรีแห่งชาติ” และขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือที่ค้ำประกันการดำรงอยู่ของชาติ (เช่น ผู้คนในสังคมเยอรมันเชื่อว่า เยอรมนีต้องทำสงครามก็เพื่อป้องกันการสูญสลายของชาติ ไม่ใช่สงครามที่ต่อสู้เพื่อครอบครองดินแดนหรือพื้นที่ในอาณานิคม)

ดังได้กล่าวแล้วว่า หลังจากนั้นแล้ว ไม่มีอะไรที่จะมาหยุดยั้งการเดินหน้าเข้าสู่สงครามของรัฐต่างๆ ในยุโรปได้อีกต่อไป เพราะนอกจากการลอบปลงพระชนม์ที่ซาราเจโวแล้ว ยังมีปัจจัยต่างๆ อีก 4 ส่วนที่สำคัญในฐานะของการเป็นแรงขับเคลื่อนสงคราม หรืออีกนัยหนึ่งก็คือปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่ความขัดแย้งใหญ่ ได้แก่

1) ลัทธิชาตินิยม (Nationalism)

ความเชื่อว่าชาติของเราดีกว่า ยิ่งใหญ่กว่า หรือมีศีลธรรมมากกว่าชาติอื่นๆ ความเชื่อเช่นนี้ทำให้ชาตินี้มีนโยบายเชิงรุก และกลายเป็นนโยบายแบบรุกรานได้ไม่ยาก อีกทั้งเชื่อว่าสงครามจะเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความ “รุ่งโรจน์” ของความเป็นชาติ

2) ลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism)

ความปรารถนาในอันที่จะขยายดินแดน และครอบครองดินแดนในโพ้นทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแอฟริกา อันนำไปสู่การแข่งขันของรัฐบาลอำนาจยุโรปในพื้นที่รอบนอก ในขณะเดียวกันเยอรมนีเป็น “รัฐบาลอำนาจใหม่” ที่ต้องการสร้างจักรวรรดิ ในขณะที่อังกฤษและฝรั่งเศสเป็น “รัฐบาลอำนาจเก่า” และต้องการคงอำนาจของตนไว้ในอาณานิคม อีกทั้งไม่ต้องการเห็นการแข่งขันและทำลายของจักรวรรดิใหม่

3) ลัทธิทหารนิยม (Militarism)

ลัทธินี้มีความเชื่อว่า รัฐบาลอำนาจจำเป็นต้องสร้างกองทัพทั้งทางบกและทางทะเลให้เข้มแข็ง เพื่อดำรงไว้ซึ่งอำนาจของตน และกระตุ้นให้ลัทธินี้นำไปสู่ปรากฏการณ์ที่สำคัญของยุคก่อนสงครามก็คือ “การแข่งขันสะสมอาวุธ” (arms race) และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแข่งขันที่ชัดเจนก็คือ “การแข่งขันสะสมอาวุธทางทะเล” (naval arms race) ระหว่างอังกฤษและเยอรมนี เงื่อนไขของลัทธิทหารและการแข่งขันสะสมอาวุธที่เกิดขึ้นเป็นการปูทางอย่างดีให้รัฐมีเครื่องมือที่พร้อมในการทำสงคราม

4) ระบบพันธมิตร (Alliances)

กระบวนการสร้างและแสวงหาพันธมิตรในเวทีระหว่างประเทศเป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการที่ทำให้เกิดการจับความสัมพันธ์ในลักษณะของการ “แบ่งค่าย” ในหมู่รัฐบาลอำนาจ ดังจะเห็นได้ว่าในปี 1882 เยอรมนี ออสเตรีย-ฮังการี และอิตาลี ได้จัดตั้ง “ระบบพันธมิตรสามฝ่าย” (The Triple Alliance) ขึ้น ซึ่งการก่อตัวของพันธมิตรเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดการจับตามองอย่างมากจากมหาอำนาจเก่าของยุโรป ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย อันนำไปสู่การจัดตั้งระบบพันธมิตรอีกชุดหนึ่งเพื่อตอบโต้ความริเริ่มของเยอรมนี ได้แก่ การกำเนิดของ “ความตกลงฉันทมิตรสามฝ่าย” (The Triple Entente)

ผลของการจัดตั้งระบบพันธมิตรของแต่ละฝ่ายเช่นนี้ ไม่เพียงแต่ทำให้ยุโรปถูกแบ่งออกเป็น “สองขั้ว” โดยปริยาย (หรือสภาพสองค่าย) หากแต่ยังสร้าง “ทัศนคติภัยคุกคาม” (threat perception) ที่ทำให้แต่ละฝ่ายมองว่าอีกฝ่ายเป็นภัยคุกคามด้านความมั่นคงแก่ตน ดังนั้นจึงไม่แปลกที่จะพบว่า มีคำสัญญาอยู่ภายในระบบพันธมิตรแต่ละฝ่ายว่า ถ้าสงครามเกิดขึ้น ประเทศภาคีจะช่วยเหลือสนับสนุนการสงครามนั้น

นอกจากนี้ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 จะเกิดขึ้นนั้น ประเทศหลักๆ ในยุโรปมีลักษณะของการจับคู่เป็นพันธมิตรแบบ “ทวิภาคี” (Bilateralism) มาก่อนแล้ว อันได้แก่

- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับเซอร์เบีย
- 2) ความสัมพันธ์ระหว่างเยอรมนีกับออสเตรีย-ฮังการี
- 3) ความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสกับรัสเซีย
- 4) ความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส และต่อมาขยายไปสู่

เบลเยียมด้วย

- 5) ความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษกับญี่ปุ่น

ดังนั้น เหตุการณ์ลอบปลงพระชนม์ที่ซาราเจโว จึงเป็นเสมือนกับการ “ลั่นไกปืน” เพื่อจุดชนวนของระเบิดเวลาที่ถูกสะสมจากปัจจัย 4 ประการ จนเสมือนการ “ระเบิดใหญ่” อย่างที่ไม่อาจควบคุมได้... ในสภาพเช่นนี้รัฐหลักๆ ของยุโรปจึงพร้อมแล้วที่จะเดินหน้าเข้าสู่สงคราม

ดังได้กล่าวแล้วว่าระยะเวลาหนึ่งเดือนหลังจากเหตุการณ์ที่ซาราเจโว นั้น เป็นการเคลื่อนตัวของกระแสนสงครามที่ไม่อาจควบคุมได้อีกต่อไป ออสเตรียประกาศสงครามกับเซอร์เบียในวันที่ 23 กรกฎาคม 1914 แล้วกระสุนนัดแรกก็ตั้งขึ้นในวันรุ่งขึ้น... กองทัพของจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีเปิดการรุกทางทหารเข้าตีเซอร์เบีย เบลเกรดถูกโจมตี

จักรวรรดิรัสเซียในฐานะของพันธมิตรที่ใกล้ชิดของเซอร์เบีย (และมีความเป็นชาติพันธุ์สลาฟร่วมกัน) ก็ประกาศระดมพลใหญ่ในวันที่ 30 กรกฎาคม รัฐบาลเยอรมนี ซึ่งเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับออสเตรีย ก็ยื่นคำขาดให้รัฐบาลรัสเซียยุติการระดมพลภายใน 12 ชั่วโมงในวันที่ 31 กรกฎาคม รัสเซียไม่ตอบ-รับ เยอรมนีก็ประกาศสงครามกับรัสเซียในวันที่ 1 สิงหาคม และฝรั่งเศสประกาศ

ระดมพล อีกสองวันต่อมาในวันที่ 3 สิงหาคมเยอรมนีจึงประกาศสงครามกับฝรั่งเศส และพร้อมกันนั้นกองทัพบเยอรมันก็รุกเข้าตีเบลเยียม โดยหวังว่าการบุกเบลเยียมจะเป็นการเปิดทางไปสู่การเข้าตีฝรั่งเศส (เยอรมนีเรียกร้องขอผ่านแดนของเบลเยียมในวันที่ 2 สิงหาคม และเบลเยียมปฏิเสธคำขอของเยอรมนี)

เบลเยียมประกาศตัวเป็นกลางและได้รับการค้ำประกันจากอังกฤษในปี 1839 ดังนั้นเมื่อเบลเยียมถูกบุก อังกฤษจึงเรียกร้องให้กองทัพบเยอรมันถอนตัวออกจากเบลเยียม รัฐบาลเบอร์ลินปฏิเสธ อังกฤษจึงประกาศสงครามกับเยอรมนี ในวันที่ 4 สิงหาคม และอีกสองวันต่อมาในวันที่ 6 สิงหาคม รัฐบาลเวียนนา ก็ประกาศสงครามกับรัสเซีย

รัฐคู่สงครามดูจะมั่นใจในชัยชนะของฝ่ายตนอย่างมาก เพราะต่างฝ่ายต่างจัดเตรียมแผนสงครามของตนไว้ล่วงหน้ามาก่อนแล้ว ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการประกาศระดมพลแล้ว โอกาสที่จะหยุดกระบวนการเดินทางสู่สงครามนั้นเป็นไปได้เลย เพราะทุกอย่าง (พร้อมกับขั้นตอนต่างๆ ในทางทหาร) ถูกกำหนดไว้แล้วในแผนการสงคราม (war plan) พร้อมกันนั้นก็เป็นที่ยากที่จะควบคุมบทบาทของผู้นำกองทัพบ กล่าวคือ เมื่อการระดมพลเกิดขึ้นแล้ว อำนาจของการควบคุมก็ถูกโอนไปไว้ในมือของผู้นำทหาร จนกล่าวกันว่า แม้พระเจ้าไกเซอร์เองก็ไม่อาจควบคุมการดำเนินการของกองทัพบเยอรมันได้อีกต่อไป... ทุกอย่างดำเนินไปตามแผนสงครามที่ถูกวางไว้ โดยหวังว่าการเดินทางตามแผนเช่นนี้ในที่สุดแล้วจะนำไปสู่ชัยชนะ ดังเช่น ความคาดหวังของเยอรมนีที่ปรากฏตามแผนชลีเฟิน (The Schlieffen Plan)

หนึ่งเดือนหลังจากเหตุการณ์ลอบปลงพระชนม์ที่ซาราเจโวในวันที่ 28 มิถุนายน 1914 สถานการณ์ความตึงเครียดก็ก้าวสู่จุดสูงสุดในวันที่ 28 กรกฎาคม และในช่วงระยะเวลาสั้นๆ จากกระสุนนัดแรกในวันที่ 29 กรกฎาคม จนถึงวันที่ 6 สิงหาคม โลกก็ก้าวสู่ “สงครามใหญ่” อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน สงครามครั้งนี้ไม่ใช่แค่เพียงสงครามของมหาอำนาจยุโรปอีกต่อไป แต่กลับขยายตัวจนกลายเป็น “สงครามโลก” หรืออีกนัยหนึ่งโลกได้ก้าวสู่ “สงครามโลกครั้งที่ 1” อย่างที่ไม่อาจจู่โจมได้อีกต่อไป !

~2~
37 วันอันตราย

สุรชาติ บำรุงสุข

“ตะเกียงกำลังจะดับลงทั่วทั้งยุโรป เราจะได้
เห็นใครจุดมันขึ้นอีกครั้งในชีวิตของเรา”

Sir Edward Grey
รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศอังกฤษ

บทความนี้จะอยากขอเริ่มด้วยหนึ่งใน “วรรคทอง” ของสงครามโลกครั้งที่ 1 คำกล่าวของเกรย์ถือเป็นสัญญาณที่บอกแก่เราว่า รัฐยุโรปกำลังเดินทางสู่ “ความมืดมน” ของสงครามครั้งใหญ่ ที่แม้จะคาดได้ว่า สงครามอาจจะเกิดขึ้น แต่ไม่มีใครคาดคิดว่าสงครามจะยาวนานถึงสี่ปี พร้อมกับการเสียชีวิตของทหารและพลเรือนเป็นจำนวนมาก

สงครามครั้งนี้มีสาเหตุพื้นฐานมาจากปัจจัยหลายประการ แต่จุดแตกหักที่สำคัญก็คือ เหตุที่ซาราเยโวในวันที่ 28 มิถุนายน 1914 และใช้เวลาพัฒนาจากเหตุดังกล่าวไปสู่ความเป็นสงครามใหญ่เพียง 37 วัน ครั้นถึงวันที่ 4 สิงหาคม อังกฤษประกาศสงครามกับเยอรมนี และรัฐในยุโรปทั้งหมดก็เดินหน้าเข้าสู่ “มหาสงคราม” พร้อมกับการเอาพื้นที่ส่วนอื่นของโลกเข้าสู่สงครามด้วย

● 28 มิถุนายน 1914

“ขอขอบคุณพระเจ้าที่การเดินทางเยือนบอสเนียกำลังจะสิ้นสุดลง”

อาร์ชดยุคฟรานซ์ เฟอร์ดินานด์

มกุฎราชกุมารของจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีเสด็จเยือนซาราเยโว รอดพระที่นั่งถูกประเบิดใส่ แต่พลซึกก็สามารถพารถหลบได้อย่างปลอดภัย แต่ก็ไม่มีใครคาดคิดว่าที่หัวมุดถนนนั้น “นักฆ่า” ของขบวนการชาตินิยมเซอร์เบีย ยืนอยู่พอดี เขายังปืนไป 2 นัดถูกมกุฎราชกุมารและพระชายาสิ้นพระชนม์ทั้งคู่... โไฟสงครามถูกจุดขึ้นแล้ว !

๑ 29 มิถุนายน 1914

รัฐบาลออสเตรียกล่าวโทษทันทีต่อเซอร์เบียจากปัญหาการลอบปลงพระชนม์ที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันกลุ่มทหารก็มองเห็นเป็นโอกาสในการจัดการกับเซอร์เบีย ประธานคณะเสนาธิการทหารของกองทัพออสเตรีย-ฮังการี ซึ่งมีทัศนคติที่ชัดเจนว่าต้องการสงคราม ก็ผลักดันรัฐบาลให้ใช้มาตรการทางทหาร ในขณะที่กระทรวงการต่างประเทศของออสเตรียมองว่า ปัญหาอาจจะยุ่งยากกว่าที่ฝ่ายทหารคิด เพราะการบุกเซอร์เบียอาจจะทำให้รัสเซียไม่ยอมและเข้าแทรกแซง

๑ 30 มิถุนายน 1914

กองทัพเรือของราชนาวิกอังกฤษและเยอรมันฝึกซ้อมทางทะเลร่วมกัน พระเจ้าไกเซอร์แห่งเยอรมันเองก็เป็นพระญาติกับพระเจ้าจอร์จที่ 5 ของอังกฤษ และพระองค์ก็มีตำแหน่งเป็น “จอมพล” ของกองทัพเรืออังกฤษด้วย แต่สำหรับฝ่ายทหารแล้ว ต่างก็มองอีกฝ่ายเป็นภัยคุกคาม

๑ 5 กรกฎาคม 1914

เมื่อพระเจ้าไกเซอร์ทรงทราบว่า รัฐบาลออสเตรีย-ฮังการีต้องการโจมตีเซอร์เบีย พระองค์แสดงท่าทีสนับสนุนอย่างเต็มที่ดังคำรับสั่งที่ว่า “ถ้าสงครามระหว่างออสเตรีย-ฮังการีกับเซอร์เบียไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้แล้ว ออสเตรีย-ฮังการีสามารถมั่นใจว่า เยอรมนีในฐานะพันธมิตรที่ไว้วางใจได้ จะยืนอยู่ข้างเดียวกัน” คำกล่าวเช่นนี้กลายเป็นดังนโยบาย “เช็คเปล่า” (blank cheque) สำหรับรัฐบาลเวียนนา อีกทั้งสามารถมั่นใจได้ว่า รัฐบาลเบอร์ลินให้การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลเวียนนาอย่างเต็มที่... พระองค์อาจจะไม่ทันนึกว่า นโยบายเช่นนี้จะมีผลสืบเนื่องอย่างไรกับความรุนแรงของการเมืองยุโรป

๑ 7 กรกฎาคม 1914

แผนของรัฐบาลเวียนนาจำเป็นต้องได้รับการเห็นชอบร่วมกันจากผู้นำออสเตรียและผู้นำฮังการี นายกรัฐมนตรีฮังการี Tisza ไม่เห็นด้วยกับแผนทางทหารของออสเตรีย เพราะมองว่าการโจมตีจะนำไปสู่สงครามใหญ่กับรัสเซีย แต่คณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่เห็นชอบกับการ “ยื่นคำขาด” (ultimatum) และหวังว่าจะเป็นวิธีในการจัดการกับเซอร์เบีย และถ้าไม่รับจัดการ ก็จะเป็นโอกาสให้รัสเซียมีเวลาเตรียมตัวที่จะเข้าแทรกแซง

● 9 กรกฎาคม 1914

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษ Sir Edward Grey พยายามที่จะ “ป้องปราม” เยอรมนีว่า ประชามติในอังกฤษอาจจะยอมไม่ได้ที่อังกฤษจะไม่แทรกแซง หากสถานการณ์ในคาบสมุทรบอลข่านทวีความรุนแรงขึ้น แต่เยอรมนีดูจะไม่ใส่ใจกับท่าทีเช่นนี้เท่าใดนัก

● 19 กรกฎาคม 1914

นายกรัฐมนตรีฮังการี Tisza เปลี่ยนท่าทีที่หันมาสนับสนุนนโยบายทำสงครามกับเซอร์เบีย ซึ่งก็เท่ากับว่าคำขาดของออสเตรีย-ฮังการีได้รับความเห็นชอบแล้ว... เซอร์เบียจะต้องเข้ามาอยู่ภายใต้การควบคุมของออสเตรีย-ฮังการี และคำตอบของการปฏิเสธก็คือ “สงคราม”

● 21 กรกฎาคม 1914

รัฐบาลรัสเซียเริ่มเห็นชัดเจนถึงท่าทีของรัฐบาลเวียนนาที่จะคุกคามเซอร์เบีย จึงได้แสดงออกอย่างเด่นชัดที่จะคุ้มครองเซอร์เบียในฐานะที่เป็นพันธมิตรกับรัสเซีย ดังคำกล่าวของรัฐมนตรีต่างประเทศของรัสเซีย Sergei Sazonov ว่า “ถ้าออสเตรีย-ฮังการีตัดสินใจอย่างแน่วแน่ที่จะทำลายสันติภาพแล้ว ออสเตรีย-ฮังการีจะต้องไม่ลืมที่จะคิดคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ยุโรปด้วย”

แต่ดูเหมือนในสถานการณ์เช่นนี้ ไม่มีใครจะคิดถึงผลที่จะเกิดขึ้นอย่างใหญ่หลวงแก่ยุโรปเท่าใดนัก

● 23 กรกฎาคม 1914

แม้รัสเซียพยายามแสดงออกอย่างชัดเจนที่จะปกป้องเซอร์เบียจากการคุกคามของออสเตรีย-ฮังการี แต่ดูเหมือนรัฐบาลเวียนนาจะไม่ให้ความสนใจเท่าใดนัก ตรงกันข้ามเวียนนากลับพยายามเปิดแรงกดดันมากขึ้น คำขาดของออสเตรีย-ฮังการีเป็นเรื่องไม่ง่ายเลยที่เซอร์เบียจะยอมรับได้ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว รัฐบาลเซอร์เบียเองก็พยายามจะรักษาระยะห่างกับขบวนการชาตินิยมต่างๆ ไว้พอสมควร เพราะตระหนักดีว่า ความใกล้ชิดกับขบวนการจัดตั้งเหล่านี้ อาจจะกลายเป็นปัญหาทางการเมืองกับตนได้ไม่ยากนัก

ส่วนหนึ่งของคำขาดของออสเตรีย-ฮังการี เช่น เซอร์เบียจะต้องหยุดการโฆษณาชวนเชื่อต่อต้านออสเตรีย-ฮังการี และโยกย้ายข้าราชการคนใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวออกไป เซอร์เบียจะต้องยอมร่วมมือกับออสเตรีย-

ฮังการีในการปราบปรามขบวนการก่อความไม่สงบในเซอร์เบีย และจะต้องอนุญาตให้ออสเตรียเข้ามามีส่วนในการตัดสินใจตัดสินคดีลอบปลงพระชนม์ด้วย ข้อเรียกร้องเช่นนี้โดยสรุปก็คือ เซอร์เบียจะต้องส่งมอบอธิปไตยของตนให้แก่ออสเตรีย-ฮังการีนั่นเอง

สภาพเช่นนี้ทำให้นายกรัฐมนตรีอังกฤษ Herbert H. Asquith ถึงกับกล่าวว่า “ออสเตรียได้ยื่นคำขาดที่เป็นการบังคับข่มขู่และลบลู่เกียรติของเซอร์เบีย... เรากำลังก้าวเข้าใกล้สงครามใหญ่ครั้งสุดท้าย (Armageddon) อย่างแท้จริงแล้ว”

๒๕ กรกฎาคม 1914

เส้นตายคำขาดของออสเตรีย-ฮังการีที่เซอร์เบียจะต้องตอบก็คือ 18.00 น. ตามเวลาของยุโรปกลาง ดังนั้นรัฐบาลเซอร์เบียจึงหันไปตรวจสอบกับรัสเซียว่าจะยังคงมีท่าทีสนับสนุนต่อเซอร์เบียหรือไม่ หลังจากได้คำตอบจากมอสโกแล้ว รัฐบาลเซอร์เบียได้ตอบรับคำขาดของออสเตรีย-ฮังการีทั้งหมด ยกเว้นข้อเรียกร้องของเวียนนาที่จะเข้ามาแทรกแซงในกระบวนการทางศาลในคดีลอบปลงพระชนม์ เพราะถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญของประเทศ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเซอร์เบียปฏิเสธคำขาดของออสเตรีย-ฮังการีนั่นเอง

การปฏิเสธเช่นนี้เป็นสิ่งที่รัฐบาลเวียนนาได้คาดการณ์ไว้แล้ว และปีกทหารก็มองว่า คำตอบดังกล่าวจะเป็นโอกาสของการจัดการกับเซอร์เบีย ในสถานการณ์เช่นนี้สงครามออสเตรีย-ฮังการีกับเซอร์เบียกลายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้อย่างแน่นอน !

๒๖ กรกฎาคม 1914

รัฐมนตรีต่างประเทศอังกฤษพยายามอย่างยิ่งที่จะหยุดการพายุยุโรปเข้าสู่สงคราม เขาถึงกับเสนอให้ 4 ชาติมหาอำนาจที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิกฤตการณ์ในบอลข่าน ได้แก่ อิตาลี เยอรมนี ฝรั่งเศส และอังกฤษ ทำหน้าที่เป็น “คนกลาง” เพื่อเปิดการเจรจาระหว่างออสเตรีย-ฮังการี เซอร์เบีย และรัสเซีย

แผนสันติภาพของอังกฤษไม่ได้รับการสนับสนุนจากเยอรมนี พระเจ้าไกเซอร์มองว่าถ้าพระองค์ยอมเล่นบทดังกล่าว ก็เท่ากับพระองค์เล่นบทตามที่อังกฤษเป็นผู้กำหนด หรือกล่าวได้ว่าพระองค์มองข้อเสนอของอังกฤษเป็น “คำสั่งให้พระองค์ลดตัวลงมา” (condescending order) ซึ่งเยอรมนีไม่อาจยอมรับ

ได้... โอกาสสุดท้ายของสันติภาพในยุโรปกำลังสิ้นสุดลง

● 28 กรกฎาคม 1914

ทุกอย่างดูเหมือนจะเดินไปตามทิศทางที่ออสเตรีย-ฮังการีคาดไว้ เพราะสุดท้ายแล้ว รัฐบาลเซอร์เบียก็ปฏิเสธต่อคำขาดของเวียนนา ออสเตรีย-ฮังการีจึงประกาศสงครามกับเซอร์เบีย... สงครามเกิดขึ้นแล้ว !

แม้จะประกาศสงครามแล้ว แต่กองทัพออสเตรียก็ไม่มีความพร้อมรบมากนัก และจะต้องใช้เวลาถึง 2 สัปดาห์ที่จะพร้อมในการรบ รัฐบาลเยอรมันดูจะ “หงุดหงิด” ใจอย่างมากกับสถานการณ์เช่นนี้ เพราะระยะเวลาผ่านไปหนึ่งเดือนหลังการลอบปลงพระชนม์ที่ซาราเยโว แต่รัฐบาลออสเตรีย-ฮังการีก็ไม่สามารถแสวงหาความสนับสนุนทางการเมืองจากบรรดาประเทศต่างๆ ในยุโรปได้เท่าที่ควร และระยะเวลาหนึ่งเดือนที่ผ่านไปก็ดูเหมือน “ความเห็นอกเห็นใจ” ที่เกิดขึ้นกับออสเตรีย-ฮังการีจะค่อยๆ จางลง

● 29 กรกฎาคม 1914

ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ พระเจ้าซาร์ของรัสเซียเห็นด้วยที่จะให้ระดมพลใหญ่ตอบโต้ออสเตรีย-ฮังการี แต่ก่อนที่พระองค์จะลงนามในคำสั่งระดมพลนั้น พระองค์ได้รับโทรเลขจากพระญาติที่เบอร์ลิน... พระเจ้าไกเซอร์ทรงรับสั่งขอให้รัสเซียเป็น “ผู้ดู” (spectator) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพราะถ้ารัสเซียตัดสินใจเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นในยุโรปจะเป็น “สงครามที่เลวร้ายที่สุด (the most horrible war) อย่างที่ไม่เคยเห็นมาก่อน

โทรเลขนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็น “ความหวังสุดท้าย” ของสันติภาพ อย่างน้อยก็มีความหวังว่า ความเป็นพระญาติระหว่างกษัตริย์สองราชวงศ์จะทำให้สถานการณ์สงครามลดลงได้บ้าง และก็เป็นเช่นนั้น พระเจ้าซาร์ตัดสินใจหยุดการระดมพล เพราะตามแผนการระดมพลของรัสเซีย เป้าหมายหลักในการสงครามก็คือ การเปิดการรบกับออสเตรีย-ฮังการี และเยอรมนี

● 30 กรกฎาคม 1914

แต่ภายใต้แรงกดดันของรัฐมนตรีต่างประเทศ พระเจ้าซาร์ก็ตัดสินใจประกาศระดมพล คำอธิบายของรัฐบาลก็คือ รัสเซียจะต้องปกป้องเซอร์เบีย และหากพระองค์ไม่ทำเช่นนี้แล้ว ก็จะทำให้สถานะของราชวงศ์โรมานอฟสั่นคลอนได้... รัสเซียประกาศระดมพลใหญ่

ดูเหมือนทฤษฎีที่เชื่อว่า ความสัมพันธ์ฉันญาติระหว่างกษัตริย์เยอรมันและรัสเซียจะเป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้งสงครามระหว่างประเทศทั้งสองได้นั้น จะไม่เป็นจริงอีกต่อไป

● 31 กรกฎาคม 1914

พระเจ้าไกเซอร์มองว่าอังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย จะฉวยโอกาสจากความขัดแย้งระหว่างออสเตรีย-ฮังการีเข้า “ปิดล้อม” และใช้เงื่อนไข “ทำลายล้าง” เยอรมนี ดังนั้นจึงไม่แปลกที่แผนการทัพของกองทัพเยอรมันก็คือ การทำลายแนวปิดล้อมด้วยการเปิดการโจมตีก่อน (preemptive strike) กับฝรั่งเศส และใช้เบลเยียมเป็นพื้นที่ผ่าน หรือเป็นประตูเปิดไปสู่ปารีส และเมื่อชนะฝรั่งเศสได้แล้ว ก็จะเปิดแนวรบใหม่กับรัสเซีย

ดังนั้นเมื่อรัสเซียเปิดการระดมพล เยอรมนีจึงยื่นคำขาดให้รัสเซียหยุดการกระทำการดังกล่าว แต่รัสเซียไม่ตอบรับ ขณะเดียวกันเยอรมนีก็กลัวว่าฝรั่งเศสจะเปิดการโจมตีก่อน เยอรมนีจึงเรียกร้องให้ฝรั่งเศสอนุญาตให้กองทัพเยอรมันยึดป้อมค่ายตามแนวพรมแดนในระหว่างที่กองทัพเยอรมันทำสงครามกับรัสเซีย

● 1 สิงหาคม 1914

เมื่อรัสเซียไม่ตอบรับคำขาดของเยอรมนี และขณะเดียวกันทูตเยอรมันประจำมอสโกได้สอบถามรัฐมนตรีต่างประเทศรัสเซียถึงสามครั้งว่า รัสเซียจะยอมถอยต่อการเรียกร้องของเยอรมนีหรือไม่ คำตอบก็คือ “ไม่” รัฐบาลเยอรมันจึงประกาศระดมพล ฝรั่งเศสซึ่งเฝ้าดูด้วยความกังวลก็ประกาศระดมพลตาม... สงครามในยุโรปเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว !

● 2 สิงหาคม 1914

เยอรมนียื่นคำขาดให้เบลเยียมเปิดบ้านอนุญาตให้กองทัพเยอรมันผ่านเพื่อเข้าตีฝรั่งเศส และเป็นไปดังคาด เบลเยียมตอบปฏิเสธในเวลาตีสองครึ่งของวันใหม่ อังกฤษซึ่งมีฐานะเป็นผู้รับรองความเป็นกลางของเบลเยียมตกอยู่ในสถานะที่จะต้องตัดสินใจทันทีว่าจะดำเนินการอย่างไร

● 3 สิงหาคม 1914

ฝรั่งเศสพยายามหลีกเลี่ยงการยั่วยุเยอรมนีจึงจัดวางกำลังทหารของตนห่างจากพรมแดนเยอรมันถึง 10 กิโลเมตร แต่ด้วยแผนยุทธการของกองทัพเยอรมัน การโจมตีฝรั่งเศสเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในที่สุดทูตเยอรมันประจำ

ปารีสก็ยื่นคำประกาศสงครามให้รัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศส

๑ 4 สิงหาคม 1914

กองทัพเยอรมันรุกเข้าตีเบลเยียม รัฐบาลอังกฤษไม่มีทางเลือก ดังนั้นในเวลา 19.00 น. ทูตอังกฤษประจำเบอร์ลินได้ยื่นคำขาดให้แก่อังกฤษต่างประเทศเยอรมัน เพื่อปกป้องความเป็นกลางของเบลเยียม และในเวลา 23.00 น. รัฐบาลลอนดอนก็ประกาศสงครามกับเยอรมนี

การสงครามครั้งนี้ไม่ได้มีความหมายเพียงการเข้าสู่สงครามของอังกฤษเท่านั้น หากแต่ยังพาเอาประเทศในอาณานิคมของตนเข้าสู่สงครามไปด้วย และขณะเดียวกันก็ขยายความขัดแย้งไปสู่ส่วนอื่นๆ ของโลก นำพาทหารจากแอฟริกา เอเชีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้เข้าสู่สงครามที่มีจุดเริ่มต้นจากการลอบปลงพระชนม์เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 1914... สงครามเริ่มขึ้นจริงๆ อย่างที่ไม่อาจถอยหลังกลับไปได้ ทุกคนก็จะเชื่อว่า สงครามจะเกิดในระยะเวลานี้ หนังสือพิมพ์ The Observer ของอังกฤษถึงกับกล่าวว่า “สงครามจะสิ้นสุดในระยะเวลา 6 เดือน” แม้พระเจ้าไกเซอร์เองก็เชื่อว่า กองทัพเยอรมันจะกลับจากราชาการสงครามก่อนเทศกาลคริสต์มาสของปี 1914

ไม่มีใครคาดคิดมาก่อนเลยว่า สงครามจะยาวนานถึงกว่า 4 ปีและคร่าชีวิตคนไปเป็นจำนวนมหาศาล และที่สำคัญความขัดแย้งชุดนี้ใช้ระยะเวลาเพียง 37 วันก็กลายเป็น “สงครามโลก”... เป็นครั้งแรกที่โลกมีสงครามใหญ่และครอบคลุมพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และพื้นที่ทางการเมืองเกือบทั่วทั้งโลก !

~3~

รำลึก “มหาสงคราม”

สุรชาติ บำรุงสุข

“สงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นโศกนาฏกรรม
และเป็นความขัดแย้งที่ไม่จำเป็น”

John Keegan

นักประวัติศาสตร์สงครามชาวอังกฤษ

กล่าวนำ

สงครามโลกครั้งที่ 1 หรือ “The First World War” นั้น ถือเป็นสงครามโลกครั้งแรกของมนุษยชาติ แม้ว่าศูนย์กลางของสงครามจะเริ่มจากปัญหาความขัดแย้งในยุโรปก็ตาม แต่ก็ขยายพื้นที่ความขัดแย้งไปสู่ส่วนต่างๆ ของโลก จนมีบริบทเป็นการรบที่เกิดขึ้นไปทั่วโลก สงครามเกิดขึ้นในวันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 1914 (พ.ศ. 2487) จากการประกาศของจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีต่อเซอร์เบีย อันเป็นผลมาจากการลอบปลงพระชนม์มกุฎราชกุมารของออสเตรียที่เมืองซาราเจโวในวันที่ 28 มิถุนายน หรือหนึ่งเดือนก่อน และกระสุนนัดแรกถูกปล่อยออกไปในวันที่ 29 กรกฎาคม ด้วยการเปิดการโจมตีเซอร์เบีย

สงครามมีระยะเวลาจนถึง 4 ปีเศษ โดยจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีประกาศยุติการรบในวันที่ 4 พฤศจิกายน 1918 (พ.ศ. 2461) และจักรวรรดิเยอรมันประกาศหยุดยิงในวันที่ 11 พฤศจิกายนของปีเดียวกัน และถือกันว่าสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลงในวันดังกล่าว หรือที่ในอดีตเราเรียกกันว่า “11 พฤศจิกายน” ว่า “วันสันติภาพโลก”

ผลกระทบและอำนาจทำลาย

ผลของสงครามในทางการเมืองที่สำคัญก็คือ เมื่อสงครามสิ้นสุดลงนั้น สี่จักรวรรดิใหญ่ของโลกได้สิ้นสุดลงไปด้วย ได้แก่ จักรวรรดิเยอรมัน จักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี จักรวรรดิรัสเซีย และจักรวรรดิออตโตมัน ทั้งสี่จักรวรรดินี้จบชีวิตทางการเมืองในรูปแบบที่แตกต่างกัน คือ จักรวรรดิเยอรมันและรัสเซียเปลี่ยนรูปแบบการปกครอง ส่วนจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเทศคือ ออสเตรียและฮังการี และจักรวรรดิออตโตมันกลายเป็นประเทศใหม่คือ ตุรกี ผลสืบเนื่องประการสำคัญก็คือ แผนที่ของยุโรปและของตะวันออกกลาง ถูกลากเส้นเขตแดนใหม่ พร้อมๆ กับการกำเนิดของประเทศใหม่ๆ หรือในอีกด้านหนึ่งก็คือ การล่มสลายของจักรวรรดิทั้งสี่นั้นก็มิ่นัยโดยตรงถึงการสิ้นสุดของลัทธิจักรวรรดินิยมของยุโรปด้วย

นอกจากนี้การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 1 ยังนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรในระดับโลกขึ้นเป็นครั้งแรกในการเมืองระหว่างประเทศ อันได้แก่ การกำเนิดของ “สันนิบาตชาติ” (The League of Nations) โดยจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันความขัดแย้งในเวทีโลก และเป็นความหวังว่าสันนิบาตแห่งชาติจะช่วย

“ยับยั้ง” ไม่ให้สงครามขนาดใหญ่เกิดขึ้น จนกลายเป็น “สงครามโลก” อีกได้ แต่สุดท้ายในปี 1939 สงครามใหญ่ในยุโรปก็เกิดขึ้นอีก และขยายตัวจนกลายเป็น “สงครามโลกครั้งที่ 2”

ถ้ากล่าวถึงสงครามโลกครั้งที่ 1 ในบริบทชีวิตทางสังคม ก็แทบไม่น่าเชื่อ ในช่วงระยะเวลาของสงครามนั้น ประชาชนประมาณ 70 ล้านคนถูกระดมเข้าสู่กองทัพ ซึ่งในจำนวนนี้เป็นชาวยุโรปมากถึง 60 ล้านคน

หากจำแนกในรายละเอียดจากการแบ่งฝ่ายออกเป็น 2 ค่าย ได้แก่ ฝ่ายสัมพันธมิตร (หรือกลุ่มความร่วมมือฉันทมิตรสามฝ่าย) และฝ่ายมหาอำนาจกลาง (หรือกลุ่มพันธมิตรสามฝ่าย) และหากจัดพันธมิตรของแต่ละฝ่ายจะเห็นกลุ่มประเทศดังนี้

- ฝ่ายสัมพันธมิตร ได้แก่ อังกฤษ (ซึ่งนำพาประเทศในอาณานิคมของตนเข้าสู่สงครามด้วยคือ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แคนาดา อินเดีย และแอฟริกาใต้) ฝรั่งเศส รัสเซีย อิตาลี สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เซอร์เบีย มอนเตเนโกร โรมาเนีย เบลเยียม กรีซ โปรตุเกส

- ฝ่ายมหาอำนาจกลาง ได้แก่ เยอรมนี ออสเตรีย-ฮังการี จักรวรรดิออตโตมัน บัลแกเรีย

อีกทั้งแต่ละฝ่ายได้ส่งกำลังพลเป็นจำนวนมากเข้าสู่สนามรบ โดยฝ่ายสัมพันธมิตรมีกำลังพลรวมสูงถึง 42.9 ล้านนาย ในขณะที่ฝ่ายมหาอำนาจกลางมีกำลังรวม 25.2 ล้านนาย หรือทั้งสองฝ่ายมีทหารในสนามรบราว 68 ล้านนาย และรายละเอียดของกำลังรบของแต่ละฝ่ายที่มียอดเกินกว่าหนึ่งล้านคน ได้แก่

- ฝ่ายสัมพันธมิตร

กองทัพรัสเซีย	12	ล้านนาย
กองทัพอังกฤษ	8.8	ล้านนาย
กองทัพฝรั่งเศส	8.6	ล้านนาย
กองทัพอิตาลี	5.6	ล้านนาย
กองทัพสหรัฐอเมริกา	4.7	ล้านนาย
กองทัพโรมาเนีย	1.2	ล้านนาย

- ฝ่ายมหาอำนาจกลาง

กองทัพเยอรมัน	13.2	ล้านนาย
---------------	------	---------

กองทัพออสเตรเลีย-ฮังการี	7.8	ล้านนาย
กองทัพออตโตมัน	3	ล้านนาย
กองทัพบัลแกเรีย	1.2	ล้านนาย

และถ้าพิจารณาถึงความสูญเสียทางทหาร ซึ่งในสงครามสมัยใหม่นั้น มีความหมายครอบคลุมความสูญเสีย 3 ประการคือ การเสียชีวิตในสนามรบ (KIA) การบาดเจ็บในสนามรบ (WIA) และการสูญหายในสนามรบ (MIA) ความสูญเสียของกองทัพทั้งสองฝ่ายมีจำนวนมากถึง 38.8 ล้านนาย (แทบไม่น่าเชื่อเลยว่าในระยะเวลาเพียง 4 ปีเศษเท่านั้น มนุษย์ทำลายชีวิตกันมากถึงเกือบ 40 ล้านคน !) ซึ่งยอดของการสูญเสียจำแนกได้ดังนี้

- ฝ่ายสัมพันธมิตร		
เสียชีวิต	5.5	ล้านนาย
บาดเจ็บ	12.8	ล้านนาย
สูญหาย	4.1	ล้านนาย
รวม	22.4	ล้านนาย
- ฝ่ายมหาอำนาจกลาง		
เสียชีวิต	4.4	ล้านนาย
บาดเจ็บ	8.4	ล้านนาย
สูญหาย	3.6	ล้านนาย
รวม	16.4	ล้านนาย

จากตัวเลขในช่วงต้นจะเห็นได้ว่า การสูญเสียชีวิตทหารของทั้งสองฝ่ายมียอดรวมสูงถึงเกือบ 10 ล้านนาย ซึ่งถือว่าเป็นการเสียชีวิตที่สูงมากในขณะนั้น อันเป็นภาพสะท้อนของเทคโนโลยีทหารและอาวุธแบบต่างๆ ที่ได้รับการพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปืนกลและปืนใหญ่

บริบทเปรียบเทียบ

หากเปรียบกับสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกา (เมษายน 1861-พฤษภาคม 1865) ก็จะได้เห็นได้ถึงพัฒนาการของยุทธโศปกรณ์และความสูญเสียของคู่สงคราม ดังจะพบว่ากองทัพฝ่ายเหนือมีกำลังพล 2.1 ล้านนาย เสียชีวิต 3.65 แสนนาย และบาดเจ็บ 2.75 แสนนาย กองทัพฝ่ายใต้มีกำลังพล 1.1 ล้านนาย เสียชีวิต 2.60 แสนนาย และบาดเจ็บ 1.37 แสนนาย (ระยะเวลาการ

รบ 4 ปี 3 สัปดาห์) ซึ่งว่าที่จริงแล้วความสูญเสียเช่นนี้ก็คือ ภาพสะท้อนของ สงครามในยุคใหม่ที่อุตสาหกรรมมีความก้าวหน้า จนอาจเรียกสงครามโลกครั้งที่ 1 ว่าเป็นตัวแทนที่ชัดเจนของ “สงครามยุคอุตสาหกรรม” และไม่แตกต่างกับ สงครามกลางเมืองอเมริกันด้วยเช่นกัน

ในขณะเดียวกัน อีกภาพสะท้อนหนึ่งก็เห็นได้จากสงครามระหว่างฝรั่งเศส กับปรัสเซีย (The Franco-Prussian War) (กรกฎาคม 1870-พฤษภาคม 1871) ก็สะท้อนให้เห็นความสูญเสียในสนามรบไม่แตกต่างกัน ด้วยระยะเวลา เพียง 9 เดือน 2 สัปดาห์ กองทัพฝรั่งเศสที่มีกำลังพล 9.1 แสนนาย ประสบ ความสูญเสีย 7.5 แสนนาย แยกเป็นเสียชีวิต 1.4 แสนนาย บาดเจ็บ 1.4 แสน นาย ถูกจับ 4.7 แสนนาย กองทัพปรัสเซีย 1.2 ล้านนาย สูญเสีย 1.2 แสนนาย แยกเป็นเสียชีวิต 2.8 หมื่นนาย บาดเจ็บ 8.8 หมื่นนาย

สงครามนี้ก็เป็นอีกหนึ่งในยุคของการปฏิวัติอุตสาหกรรม และน่าสนใจ ว่าการสงครามครั้งนี้จบลงด้วยชัยชนะของปรัสเซีย และเป็นจุดเริ่มต้นของการ ก่อตั้งประเทศเยอรมนีในเวลาต่อมา แต่ก็ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่สมดุลงแห่งอำนาจ ในยุโรปที่ดำเนินสืบเนื่องมาตั้งแต่การสิ้นสุดของสงครามไปเสีย นั่นคือระบบ “คองเกรสแห่งเวียนนา” ในปี 1815 นั้น ต้องสิ้นสุดลง และทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่างรัฐมหาอำนาจในยุโรปขณะนั้นคือ อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี ต้อง จัดระบบใหม่ จนกลายเป็นปัญหาพื้นฐานของการเมืองยุโรปที่นำไปสู่สงครามโลก ครั้งที่ 1 ในเวลาต่อมา

คำเรียกขาน

น่าสนใจว่า ถ้าเราย้อนกลับไปสู่ยุคสงครามโลกและหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เราจะเรียกการรบขนาดใหญ่นี้ว่าอะไร? เราจะพบว่าชื่อเดิมของสงครามโลก ครั้งที่ 1 คือ “มหาสงคราม” (The Great War) ชื่อนี้ถูกริเริ่มจาก Maclean's Magazine ที่ออกในแคนาดา ฉบับเดือนตุลาคม 1914 แต่คนอเมริกันโดยทั่วไป ในขณะนั้นเรียกอีกชื่อหนึ่งตามเงื่อนไขทางภูมิรัฐศาสตร์ว่า “สงครามยุโรป” (The European War) แต่ก็มีหนังสือประวัติศาสตร์ที่ออกตีพิมพ์ในสหรัฐฯ เรียกว่า “สงครามโลก” (The World War) อันเป็นคำเรียกจากงานของ Elbert F. Baldwin เรื่อง **The World War: How It Looks to The Nations Involved and What It Means to Us** (New York: Macmillan,

1914) ดังนั้นในช่วงหลังสงครามแล้ว คนทั่วไปจึงเรียกสงครามดังกล่าวว่าเป็น “สงครามโลก” แต่ในประเทศที่พูดภาษาอังกฤษมักจะเรียกว่า “มหาสงคราม”

คำเรียกว่า “สงครามโลกครั้งที่ 1” มาจาก Ernst Haeckel นักปรัชญาชาวเยอรมัน ที่กล่าวไว้ในเดือนกันยายน 1914 ว่า “สงครามยุโรปได้กลายเป็นสงครามโลกครั้งที่หนึ่งเต็มตามความหมายแล้ว” และในความรู้ของคนที่ทั่วไปหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ชื่อเรียกสงครามโลกครั้งที่ 1 ก็เป็นคำที่มีความชัดเจนในตัวเอง เพียงแต่อาจจะมีการใช้ภาษาแตกต่างกันอยู่บ้างในโลกภาษาอังกฤษ เช่น คนอังกฤษเรียกว่า “The First World War” ส่วนคนอเมริกันจะเรียกว่า “World War I” แต่ก็ดูเหมือนคำเรียกเดิมว่า “มหาสงคราม” หรือ “The Great War” นั้น จะมีผู้คนโดยทั่วไปใช้น้อยลง ยกเว้นในกรณีที่เป็นชื่อหนังสือ เป็นต้น

100 วันแห่งการรุกรานใหญ่

การเปิดการรุกรานใหญ่ของฝ่ายสัมพันธมิตรเริ่มขึ้นในวันที่ 8 สิงหาคม 1918 อันเป็นการรุกรานใหญ่ครั้งสุดท้ายก่อนการล่มสลายของฝ่ายมหาอำนาจกลาง บัลแกเรียเป็นประเทศแรกที่ประกาศยอมแพ้ในวันที่ 29 กันยายน 1918 และตามมาด้วยจักรวรรดิออตโตมันในวันที่ 30 ตุลาคม ต่อมาในวันที่ 3 พฤศจิกายน ออสเตรียก็ประกาศการหยุดยิง และนำไปสู่การสิ้นสุดของราชวงศ์ฮับส์บูร์ก (The Habsburg Monarchy) และในวันที่ 11 พฤศจิกายน เยอรมนีก็ประกาศยอมแพ้ พระเจ้าไกเซอร์อ็อพพพลีภัยไปเนเธอร์แลนด์

ผลของการประกาศยอมแพ้ของฝ่ายมหาอำนาจกลางเช่นนี้ นำไปสู่การประกาศการสิ้นสุดของสภาวะสงครามโดยฝ่ายสัมพันธมิตร สงครามโลกครั้งที่ 1 ยุติในเวลา 11 โมงเช้าของวันที่ 11 เดือน 11 (พฤศจิกายน) และประกาศให้เวลา 6 ชั่วโมงหลังจากการประกาศหยุดยิง โดยต่างฝ่ายต่างต้องถอนทหารออกไปจากพื้นที่ ทหารที่เสียชีวิตสุดท้ายมี 2 นายคือ พลทหาร George L. Price (แคนาดา) ถูกสังหารโดยพลซุ่มยิงของเยอรมนีเวลา 10.58 น. ส่วนพลทหาร Henry Gunther (อเมริกัน) ถูกทหารเยอรมันยิงเสียชีวิตเวลา 10.59 น. หรือ 60 วินาทีก่อนการประกาศหยุดยิง

ค่าใช้จ่ายสงคราม

คำถามที่เกิดขึ้นเสมอมาก็คือ ค่าใช้จ่ายทางทหารในสงครามโลกครั้งที่ 1

มีมูลค่าเท่าใด ตัวเลขจากการวิจัยได้แก่ ฝ่ายสัมพันธมิตรใช้ทางทหารสูงมาก ถึง 58 พันล้านเหรียญสหรัฐ (คิดเปรียบเทียบมูลค่าเงินดอลลาร์สหรัฐปี 1913) และฝ่ายมหาอำนาจกลางใช้ไป 25 พันล้านเหรียญสหรัฐ

หากแยกในรายละเอียดจะพบว่า อังกฤษใช้ทางทหารหมดไป 21 พันล้านเหรียญสหรัฐ เยอรมนีใช้ 20 พันล้านเหรียญสหรัฐ และสหรัฐอเมริกาใช้ 17 พันล้านเหรียญสหรัฐ และค่าใช้จ่ายทางทหารที่สูงมากเช่นนี้มีส่วนต่อการทำลายเศรษฐกิจของรัฐมหาอำนาจเหล่านี้โดยตรง ดังจะพบว่าอังกฤษเป็นหนี้สงครามกับสหรัฐฯ ถึง 4.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ

สยามกับสงครามโลก

สยามเป็นประเทศหนึ่งที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 แม้แต่เดิมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงดำเนินนโยบายเป็นกลาง แต่ต่อมาในวันที่ 22 กรกฎาคม 1917 (พ.ศ. 2460) สยามก็ประกาศสงครามกับเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี นอกจากนี้รัฐบาลสยามยังได้ตัดสินใจส่งกำลังทหารเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร ประกอบด้วยกองทหารบกประมาณ 850 นาย และทหารอากาศกองบินทหารบกประมาณ 400 นาย (อันเป็นต้นกำเนิดของกองทัพอากาศไทยในปัจจุบัน) โดยออกเดินทางจากสยามในวันที่ 15 มิถุนายน 1918 (พ.ศ. 2461)

หน่วยทหารบกของตนมีโอกาสร่วมรบ แต่สงครามก็สงบก่อนที่หน่วยบินไทยจะเข้าสู่สมรภูมิ ถึงกระนั้นสยามก็ได้รับการยอมรับว่าเป็น “รัฐผู้ชนะสงคราม” และทหารไทยได้ร่วมฉลองชัยชนะที่กรุงปารีส ลอนดอน และบรัสเซลส์อย่างมีเกียรติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพของการสวนสนามผ่านประตูชัยของฝรั่งเศสที่กรุงปารีส ตลอดรวมถึงโอกาสในการเข้าร่วมประชุมสนธิสัญญาสันติภาพแวร์ซายส์ด้วย อันส่งผลอย่างสำคัญต่อการแก้ไข “สนธิสัญญาไม่เสมอภาค” ที่สยามกระทำในยุคอนานิคม

แต่วันนี้เรื่องราวของสยามกับสงครามโลกครั้งที่ 1 ก็จางหายไป จนดูเหมือนกองทัพไทยและสังคมไทยลืมประวัติศาสตร์บทนี้ไปเสียแล้ว !

~4~

สงครามโลกครั้งที่ 1 หลีกเลียงได้ ถ้า...

สุรชาติ บำรุงสุข

“สงครามโลกครั้งที่ 1 ไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่า
ความผิดพลาดที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของประวัติศาสตร์สมัยใหม่”

Niall Ferguson
The Pity of War

ทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์ใหญ่ที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมโหฬารนั้น เรามักจะมีคำถามเสมอว่า เหตุดังกล่าวสามารถหลีกเลี่ยงได้หรือไม่ ในสงครามใหญ่ก็เช่นเดียวกัน คำถามที่เกิดเสมอมาก็คือ เราสามารถหลีกเลี่ยงสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในประวัติศาสตร์ได้หรือไม่ กรณีของสงครามโลกครั้งที่ 1 ไม่แตกต่างกัน จนถึงทุกวันนี้ยังมีคำถามตลอดมาว่า ยุโรปหลีกเลี่ยงการเดินไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 ได้หรือไม่

บทความนี้จะลองนำบางแง่มุมของปัญหาที่จะไม่นำไปสู่จุดกำเนิดของ “มหาสงคราม” มาเสนอ

ถ้าไม่มีเหตุที่ซาราเยโว

ในวันที่ 28 มิถุนายน 1914 อาร์ชดยุคฟรานซ์ เฟอร์ดินานด์ มกุฎราชกุมารแห่งจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี เสด็จเยือนเมืองซาราเยโว เพื่อตรวจเยี่ยมหน่วยทหารของจักรวรรดิ ความเข้มแข็งของกำลังรบในเมืองนี้เป็นสิ่งที่จักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีต้องการจะแสดงให้เห็นต่อประชาชนในท้องถิ่นได้เห็น แต่ดูเหมือนเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลจะไม่ใส่ใจกับรายละเอียดของวันเวลา เนื่องจากวันที่ 28 มิถุนายน เป็นวันสำคัญสำหรับนักชาตินิยมชาวเซอร์เบีย คือเป็นวันครบรอบ “การรบที่โคโซโว” ในปี 1389 อันเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ของขบวนการชาตินิยมเซอร์เบีย แต่วันที่มีนัยทางประวัติศาสตร์เช่นนี้กลับถูกนำมาใช้เป็นวันเสด็จเยือนเพื่อแสดงอำนาจและความเข้มแข็งของราชสำนักออสเตรีย

ในขณะที่ขบวนการมุ่งหน้าไปยังศาลาว่าการเมือง นักชาตินิยมเจ็ดคนที่

ได้รับมอบภารกิจในการลอบปลงพระชนม์มกุฎราชกุมารเฝ้ารออยู่ พระองค์เสด็จโดยรถเปิดประทุน เมื่อขบวนผ่าน ได้มีการโยนระเบิดใส่ ระเบิดกระเด็นออกและไปตกอยู่ใต้รถขบวน ทำให้ทหารหนึ่งนายและประชาชนที่มาเฝ้ารับเสด็จบาดเจ็บ แต่ขบวนเสด็จก็สามารถมาถึงศาลาว่าการเมืองได้อย่างปลอดภัย

แต่หลังจากนั้น องค์มกุฎราชกุมารต้องการเสด็จไปเยี่ยมนายทหารที่ได้รับบาดเจ็บที่โรงพยาบาล ผู้ว่าราชการจังหวัดบอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนาจึงจัดเตรียมเส้นทางถวาย ขบวนเสด็จออกเดินทางเวลา 10.45 น. แต่คนขับรถกลับไม่ได้รับแจ้งเส้นทางเสด็จใหม่ ดังนั้นเมื่อรถมาถึงหัวมุมถนน Apple Quay และถนน Franz Josef คนขับรถพยายามจะเข้าเกียร์ถอยหลัง จึงทำให้รถขบวนหยุดชะงักชั่วคราว แต่ “นักฆ่า” ก็ยืนอยู่ที่หัวมุมถนนเช่นกัน จึงฉวยโอกาสในขณะนั้นยิงปืน 2 นัดใส่มกุฎราชกุมารและพระชายา ทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์

น่าคิดอย่างมากว่า เมื่อขบวนเสด็จถูกประเบิดใส่แล้ว ก็ควรที่จะต้องยกเลิกการเดินทางในเมืองซาราเยโว แต่การตัดสินใจพระทัยเสด็จไปโรงพยาบาลเพื่อเยี่ยมนายทหารที่บาดเจ็บ กลับเป็นจุดเริ่มของเหตุใหญ่ในประวัติศาสตร์ในเวลาต่อมา เพราะเหตุการณ์นี้คือ “ชนวนสงคราม”

ถ้าพลขับได้รับแจ้งถึงการปรับเปลี่ยนเส้นทางแล้ว การปรับเส้นทางของขบวนเสด็จก็อาจทำให้รอดพ้นจากการลอบปลงพระชนม์ได้ หรือในอีกด้านหนึ่ง หลังจากการประเบิดใส่ขบวนเสด็จไม่ประสบผลสำเร็จแล้ว แผนการลอบปลงพระชนม์ก็น่าจะถูกยกเลิกไป และ “นักฆ่า” ถอนตัวกลับไปไม่ได้อยู่ที่หัวมุมถนน และขบวนเสด็จก็สามารถผ่านได้อย่างปลอดภัย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เหตุการณ์ลอบปลงพระชนม์สามารถหลีกเลี่ยงได้

ถ้ากองทัพออสเตรีย-ฮังการีมีความพร้อมรบ

ว่าที่จริงแล้ว กองทัพออสเตรีย-ฮังการีไม่มีความพร้อมรบเท่าใดนัก หากแต่พวกเขาเชื่อมั่นในการสนับสนุนของพันธมิตรที่สำคัญในขณะนั้นคือเยอรมนี ความสนับสนุนของเยอรมนีอย่างเต็มที่ไม่ว่าออสเตรียจะตัดสินใจอย่างไรนั้น จึงเป็นเสมือนกับรัฐบาลเบอร์ลินให้ “เช็คเปล่า” แก่รัฐบาลเวียนนา ในแผนยุทธศาสตร์ของออสเตรียนั้น กองทัพจะต้องเปิดการโจมตีเซอร์เบียอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดและรวดเร็ว จนรัสเซียซึ่งเป็นพันธมิตรหลักของเซอร์เบียตั้งตัวไม่ติด และยอมรับผลของชัยชนะดังกล่าว โดยไม่ตัดสินใจ

แทรกแซง และไม่เกิดการระดมพลใหญ่

ความไม่พร้อมรบของกองทัพออสเตรียเกิดจากปัญหาาระบบเกษตรกรรมของประเทศ กล่าวคือ ในช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคมนั้นเป็นช่วงฤดูร้อน ฉะนั้นกำลังของกองทัพจึงลากลับบ้านเพื่อการเก็บเกี่ยวพืชผลเกษตร และการลานั้นจะยาวไปจนถึงประมาณปลายเดือนกรกฎาคม แม้ยุโรปในขณะนั้นจะมีความก้าวหน้าอย่างมากในการใช้เครื่องมือด้านการเกษตร ซึ่งเห็นได้ชัดมาตั้งแต่ช่วงต้นของศตวรรษที่ 19 แล้ว ไม่ว่าจะเป็นจักรกลที่ใช้ม้าลาก ระบบไอน้ำ ตลอดจนรวมถึงรถแทรกเตอร์ที่ใช้น้ำมัน แต่การเริ่มต้นการเก็บเกี่ยวนั้น ยังคงใช้คนมากกว่าการใช้เครื่องจักร และยังต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก

การลาพักในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวนี้ ยังเปิดโอกาสให้กำลังพลที่มาจากชนบทได้กลับไปเยี่ยมบ้าน และที่สำคัญก็คือ ผลผลิตจากการเกษตรเช่นนี้จะป้อนปัจจัยในการเลี้ยงคนในชาติโดยรวมด้วย ดังนั้น นายพล Conrad von Hötzendorf ประธานคณะเสนาธิการกองทัพออสเตรีย-ฮังการี จึงกังวลอย่างมากว่ากองทัพจะรองรับภารกิจของการยื่นคำขาดต่อเซอร์เบียที่ใช้เวลา 2 วันนั้นได้หรือไม่ และเขาก็ไม่แน่ใจว่าจะสามารถเรียกกำลังกลับมาจากบ้านได้ทัน และขณะเดียวกัน การเรียกกำลังที่ลาพักกลับก็คือการส่งสัญญาณว่า ออสเตรียตัดสินใจระดมพลเพื่อเตรียมเปิดสงครามกับเซอร์เบีย

ผลจากความไม่พร้อมทางทหารเช่นนี้ ทำให้โอกาสที่ออสเตรียจะได้รับชัยชนะอย่างรวดเร็วจึงเป็นไปได้ยาก เพราะถ้าเกิดสภาพเช่นที่ว่ามันจริง เป็นไปได้ไหมว่ารัสเซียอาจจะยอมรับผลเช่นที่เกิดในสงครามบอลข่านช่วงสั้นๆ ในปี 1912 และ 1913 และยอมที่จะไม่เข้าไปแทรกแซงในวิกฤตการณ์ดังกล่าว ซึ่งถ้ารัสเซียไม่เข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรงแล้ว เป็นไปได้ไหมว่าสงครามอาจจะเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาสั้น และไม่ขยายตัวจนกลายเป็นสงครามใหญ่

ถ้ากลุ่มสังคมนิยมมีอิทธิพลมากกว่านี้

ในช่วงต้นของทศวรรษ 1900 นั้น ขบวนการสังคมนิยมของประเทศต่างๆ ในยุโรปมีความเข้มแข็งอย่างมาก อันเป็นผลจากการสนับสนุนของชนชั้นแรงงาน และขณะเดียวกัน ผลของการประชุมสากลที่ 2 (The Second International) ได้ทำให้บรรดาแรงงานจากทั่วโลกเข้ามารวมตัวกัน ดังคำขวัญที่ว่า “ชนชั้นแรงงานจงสามัคคีกัน”

นอกจากนี้ พรรคการเมืองหลายๆ ฝ่ายได้เข้าร่วมกับสากลที่ 2 เช่น พรรคแรงงานของอังกฤษ ซึ่งมีที่นั่งในรัฐสภาในขณะนั้นถึง 42 ที่นั่ง พรรคสังคมนิยมฝรั่งเศสมีสมาชิกในรัฐสภา 103 ที่นั่ง ในขณะที่พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยของเยอรมนีมีสมาชิกมากกว่าหนึ่งล้านคน และมีสมาชิกในรัฐสภา 110 ที่นั่ง ประกอบกับสากลที่ 2 ประกาศจุดยืนที่ชัดเจนในการต่อต้านสงครามในยุโรป พร้อมกันนั้นยังได้เรียกร้องให้บรรดาคนงานปฏิเสธสงคราม และประกาศว่าปฏิบัติการทางทหารของอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนีถือว่าเป็น “อาชญากรรมที่บาเลียด”

ผลจากการประกาศนโยบายของสากลที่ 2 เช่นนี้ทำให้รัฐบาลยุโรปในขณะนั้นไม่มั่นใจว่าหากสงครามเกิดขึ้นจริงแล้ว รัฐบาลจะได้รับเสียงสนับสนุนหรือไม่ แต่เมื่อรัฐบาลเปิดการรณรงค์นโยบายในการเตรียมการสงคราม คนส่วนใหญ่กลับหันไปสนับสนุนรัฐบาลเพราะเชื่อว่ารัฐบาลดำเนินการเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติ บรรดาคนงานเองก็เปลี่ยนท่าทีและให้การสนับสนุนรัฐบาลในประเทศของตนมากขึ้น ด้วยทัศนคติแบบชาตินิยม จนขบวนการสังคมนิยมในหลายๆ ส่วนเองก็เปลี่ยนท่าทีตามไปด้วย

สภาพเช่นนี้จึงน่าสนใจอย่างมากว่า ถ้าขบวนการสังคมนิยมเข้มแข็งไม่เปลี่ยนจุดยืน และสากลที่ 2 ผลักดันนโยบายต่อต้านสงครามอย่างหนัก อีกทั้งยืนยันในจุดยืนตามคำประกาศในปี 1912 และชนชั้นแรงงานตัดสินใจเข้าร่วมมากขึ้น ดังนั้น เมื่อสถานการณ์สงครามก่อตัวขึ้น สากลที่ 2 อาจตัดสินใจเรียกร้องให้มีการนัดหยุดงานของคนงานทั่วทั้งยุโรป ซึ่งจะส่งผลให้คนงานท่าเรือ คนงานรถไฟ คนงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ รวมทั้งในอุตสาหกรรมอาวุธ หยุดงานทั้งหมด ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง การเรียกกำลังพลสำรองที่มีรากฐานมาจากชนชั้นล่างของสังคมนิยมยุโรปก็อาจจะหยุดชะงักไปด้วย

ฉะนั้น หากปราศจากการสนับสนุนของบรรดาคนงานแล้ว รัฐบาลของประเทศมหาอำนาจยุโรปในขณะนั้นจะดำเนินมาตรการสงครามของตนอย่างไร เป็นไปได้ไหมว่า สงครามอาจจะเกิดขึ้นได้จริง แต่โอกาสขยายขอบเขตสงครามเช่นที่เห็นในเวลาต่อมาอันจะเป็นได้ยากมากขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ชีตความสามารถของรัฐยุโรปในการทำสงครามจะถูกจำกัดมากขึ้น และการรบไม่ขยายตัวเป็นสงครามใหญ่

ถ้าตัวบุคคลบางคนมีอิทธิพลมากกว่านี้

เมื่อรัฐบาลใน 3 ประเทศหลักตัดสินใจพาประเทศเข้าสู่สงครามนั้น “ตัวละคร” ในเวทีแห่งอำนาจบางคนกลับไม่มีโอกาสแสดงศักยภาพที่จะหยุดยั้งการตัดสินใจดังกล่าว เช่น

- รัสบูตินในรัสเซีย

เราอาจจะได้ยินเรื่องราวต่างๆ มากมายเกี่ยวกับนักบวชชาวรัสเซียที่ชื่อ “รัสบูติน” (Grigori Rasputin) แต่หากพิจารณาบริบททางความคิดแล้ว ต้องยอมรับว่าเขาเป็น “นักสันติ” (Pacifist) รัสบูตินมีอิทธิพลอย่างมากกับพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 และราชสำนักรัสเซีย เขาได้แนะนำว่ารัสเซียไม่ควรจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามบอลข่านครั้งที่ 2 ในปี 1913

แต่หลังจากกรณีการลอบปลงพระชนม์ที่ซาราเยโวเกิดขึ้น 2 สัปดาห์ เขาถูกผู้หญิงคนหนึ่งแทงที่ช่องท้องและไปพักฟื้นในโรงพยาบาลในโซบิเรีย เขาเองพยายามส่งโทรเลขหาพระเจ้าซาร์ไม่ให้นาร์สเซียเข้าสู่สงคราม แต่เขาก็อยู่ไกลเกินไปจากการจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของราชสำนักในขณะนั้น นาคิดอย่างมากว่าถ้ารัสบูตินอยู่ในเมืองเซนต์ปีเตอส์เบิร์กแล้ว พระเจ้าซาร์จะตัดสินใจสั่งให้พระทัยไม่ระดมพลใหญ่ และยอมรับผลที่จะเกิดกับเซอร์เบียเหมือนเช่นในปี 1913 ได้หรือไม่

- เกโยต์ในฝรั่งเศส

โจเซฟ เกโยต์ (Joseph Caillaux) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของฝรั่งเศสในช่วงปี 1911-1912 เขาพยายามที่จะส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีกับเยอรมนี แม้ในช่วงสงคราม เขาก็พยายามรณรงค์สร้างสันติภาพและต่อต้านสงครามกับเยอรมนี ในระหว่างดำรงตำแหน่ง เขาดำเนินการผลักดันให้มีการเจรจากับเยอรมนี จนประธานาธิบดีฝรั่งเศสขณะนั้นต้องบังคับให้เขาลาออก แต่ด้วยความที่ได้รับการยกย่องจากสังคม เขาจึงได้รับการแต่งตั้งอีกครั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แต่ด้วยคดีฉ้อฉลด้วยเรื่องส่วนตัว เขาต้องลาออกจากรัฐบาลอีกครั้งในช่วงต้นปี 1914

เป็นไปได้ไหมว่า ถ้าเกโยต์ยังคงมีตำแหน่งในรัฐบาลในช่วงวิกฤตเดือนกรกฎาคม 1914 แล้ว เขาอาจจะลดแรงต่อต้านเยอรมนีในรัฐบาลฝรั่งเศสลงได้บ้าง หรือเป็นไปได้ไหมว่า ถ้าเขามีบทบาทต่อไป เขาอาจจะสามารถผลักดันการ

เจรจาสันติภาพระหว่างปารีสกับเบอร์ลินให้เกิดขึ้น แทนการเดินทางเข้าสู่สงครามของรัฐบาลทั้งสองประเทศ

- อาร์ชดยุคฟรานซ์ เฟร์ดินานด์

แม้จะมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับแนวคิดของมกุฎราชกุมารแห่งจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีพระองค์นี้ แต่พระองค์ก็พยายามปกป้องจักรวรรดิด้วยการรวมศูนย์อำนาจ และขณะเดียวกันก็วางแผนการปกครองให้เป็น “สหพันธรัฐ” เพื่อรวมชนชาวเยอรมัน ฮังการี เชน เชค โปแลนด์ ให้เข้ามาอยู่ร่วมกันในจักรวรรดิเดียวกัน หนึ่งในเข็มมุ่งด้านนโยบายของพระองค์ก็คือ พระองค์ต้องการปรับปรุงความสัมพันธ์กับรัสเซีย และยอมรับว่าถ้าออสเตรีย-ฮังการีต้องทำสงครามกับรัสเซียแล้ว สิ่งที่จะตามมาก็คือ “หายนะใหญ่” หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ พระองค์เชื่อว่าออสเตรีย-ฮังการีต้องอยู่ร่วมกับรัสเซียให้ได้ อีกทั้งต่างก็เป็นราชวงศ์ที่ปกครองจักรวรรดิใหญ่ของยุโรปด้วยกัน และสงครามที่เกิดขึ้นอาจจะทำลายจักรวรรดิทั้งสองได้ด้วย

สมมติว่าถ้าผู้ถูกลอบปลงพระชนม์ที่ซาราเยโวเป็นเชื้อพระวงศ์องค์อื่น ความขัดแย้งจะขยายตัวไปสู่สงครามใหญ่เพียงใด เป็นไปได้ไหมว่าอาร์ชดยุคฟรานซ์ เฟร์ดินานด์ จะลดกระแสต่อต้านรัสเซีย และขณะเดียวกันก็ลดโทนความเชื่อที่จะผลักดันประเทศให้เข้าสู่สงครามใหญ่ได้ สงครามเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

สถานการณ์จึงเกิดขึ้นสวนทางกับสมมติฐานที่เราทดลองตั้งขึ้นทั้งหมด ดังนั้น ในที่สุดแล้วสงครามจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ถ้าอังกฤษไม่ตัดสินใจเข้าสู่สงครามแล้ว สงครามก็อาจจะไม่ขยายตัวเป็น “มหาสงคราม” แต่ความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ แล้วโลกก็ใช้เวลาเพียง 37 วันก้าวสู่สงครามใหญ่ จนกลายเป็น “สงครามโลกครั้งที่ 1” ในปี 1914 !

~5~

เมื่อสยามประกาศสงคราม

สุรชาติ บำรุงสุข

“นักรบโนรัก	กิตติศักดิ์สกุลวงศ์
เทอดไทยทหารพงษ์	นรเฝ้าสหายหาญ
ไว้ชื่อถนอมชาติ	วราชนราบาล
ยอมปลิดอุทิศปราง	สละชีพสนองพลี”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
คำจารึกอนุสาวรีย์ทหารอาสา สงครามโลกครั้งที่ 1

บทความนี้อาจจะขอร่วมรำลึกครบรอบหนึ่งศตวรรษของสงครามโลกครั้งที่ 1 อีกครั้ง ซึ่งหลายๆ ท่านคงทราบว่าหลายประเทศได้ร่วมจัดงานรำลึก เพราะการสงครามครั้งนี้เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางการเมืองและสังคมของหลายๆ ประเทศทั่วโลก และขณะเดียวกันก็มีผู้คนจากหลายๆ ประเทศเข้าร่วมและเสียชีวิตลงใน “มหาสงคราม” จนทำให้มหาสงครามของรัฐในยุโรป กลายเป็นมหาสงครามของโลกไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แต่บทความในวันนี้ อยากจะขอพาท่านออกจากยุโรปและร่วมรำลึกถึงการตัดสินใจของสยามในการเข้าสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งเป็นเรื่องที่ตกหล่นและสูญหายไปจากความทรงจำของผู้คนในสังคมไทยร่วมสมัยเป็นอย่างยิ่ง อย่างน้อยก็พอจะเห็นได้ว่าแทบจะไม่มีงานในลักษณะของกิจกรรมรำลึกวาระครบรอบ 100 ปีของสงครามโลกครั้งที่ 1 เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจอนุชนให้เห็นถึงความรุนแรงของการทำลายครั้งใหญ่ของโลก ที่ความขัดแย้งในปี 2457 (ค.ศ. 1914) ได้ขยายตัวจนมีลักษณะเป็นสิ่งที่นักทฤษฎีการทหารเรียกว่า “สงครามเบ็ดเสร็จ” (Total War)

และคงต้องยอมรับว่าความเบ็ดเสร็จของการสงครามเช่นนี้เป็นคุณลักษณะใหม่ของคริสต์ศตวรรษที่ 20 เพราะสงครามมีขนาดใหญ่และมีความรุนแรงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน จนมีผู้ขนานนามคริสต์ศตวรรษที่ 20 ว่าเป็น “ศตวรรษของสงครามเบ็ดเสร็จ” (The Century of Total War) เพราะ

ต่อมาในปี 2482 (ค.ศ. 1939) สงครามเบ็ดเสร็จก็เกิดขึ้นอีกครั้งในความหมายของ “สงครามโลกครั้งที่ 2”

ดังนั้น วันนี้จึงไม่แปลกใจแต่อย่างใด ถ้าจะมีคนตอบแบบงงๆ ว่า เรามีอนุสาวรีย์ทหารอาสาในสงครามโลกครั้งที่ 1 ด้วยหรือ และถ้ามี อนุสาวรีย์นี้อยู่ตรงไหนของกรุงเทพฯ ?... อนุสาวรีย์อยู่ตรงหัวมุมสนามหลวงใกล้กับโรงละครแห่งชาติ หรือใครจะรู้จักว่า “วงเวียน 22 กรกฎาคม” ก็คือ วงเวียนที่ได้รับพระราชทานชื่อเพื่อรำลึกวันประกาศสงครามของรัฐบาลสยามในสงครามโลกครั้งที่ 1 แม้ว่าเวลาของการประกาศคือ 24.00 น. ของวันที่ 21 กรกฎาคม 2460 แต่ก็ถือว่าวันประกาศสงครามของสยามคือ 22 กรกฎาคม 2460 หรือแม้กระทั่งชื่อขององค์การทหารอาสาในสงครามครั้งนี้คือ “สมาคมสหายสงคราม” (ปัจจุบันสมาคมนี้ได้ยุติแล้ว ตามประกาศนายทะเบียนสมาคมประจำกรุงเทพมหานคร เรื่อง “การเลิกสมาคมสหายสงครามในพระบรมราชูปถัมภ์”)

นอกจากนี้ ยังมีถนนอีก 3 สายในกรุงเทพฯ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ของสยามในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้แก่ ถนนมิตรจิตต์ ถนนมิตรสัมพันธ์ ถนนสันติภาพ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 เป็นผู้พระราชทานชื่อให้แก่ถนนทั้งสามสาย (และรวมทั้งชื่อวงเวียน) ซึ่งพระองค์ทรงถือว่าสยามประกาศสงครามและเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรด้วยความมี “ไมตรีจิตต์และมิตรสัมพันธ์” และทั้งยังหวังว่าโลกจะกลับเข้าสู่ภาวะ “สันติภาพ” โดยเร็ว ชื่อของถนนดังกล่าวจึงเป็นเครื่องสะท้อนถึงพระราชปณิธานของพระองค์ในการนำสยามเข้าสู่สงคราม

ว่าที่จริง ถ้าเรื่องราวเหล่านี้อาจจะจางหายไปกับการเดินทางของกาลเวลา ก็ไม่น่าจะใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด เพราะว่าที่จริง เหตุการณ์ต่างๆ ก็ผ่านไปถึง 100 ปีแล้ว บาดแผลสงครามอาจจะยังคงมีอยู่ก้นบรตารัฐในยุโรป เพราะความเป็นจุดเริ่มต้นและขณะเดียวกันก็เป็นจุดศูนย์กลางของสงครามด้วย แต่กับสยามแล้ว ผู้คนโดยทั่วไปอาจจะไม่ได้มีความรู้สึกร่วมเท่าใดนัก เพราะแม้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือในสงครามมหาเอเชียบูรพา ก็อาจจะไม่แตกต่างกัน ความทรงจำกับเรื่องราวของเหตุการณ์ใหญ่ที่สยามเข้าไปเกี่ยวข้องเช่นนี้ถูกลบเลื่อนไปจนแทบหมด

แน่นอนว่าเวลาอาจจะเป็นเครื่องมือของการลบความทรงจำ แต่ความ

ทรงจำอีกส่วนหนึ่งไม่ได้ถูก “ประกอบสร้าง” อย่างเข้มข้น เช่นกรณีของความขัดแย้งในยุคโบราณของสยามกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะปัญหาสงครามในยุคออยุธยา ไม่ว่าจะเป็นการรบระหว่างราชอาณาจักรอยุธยากับราชอาณาจักรหงสาวดี หรือกับราชอาณาจักรกัมพูชาก็ตามที

ดังนั้น วันนี้ถ้าเราจะทดลอง “รื้อ” ความทรงจำกับการเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 ของสยามแล้ว อยากรจะเริ่มด้วยคำบอกเล่าของท่านจอมอมรตรมารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ในวันประกาศสงครามของสยาม ดังความต่อไปนี้ :

วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 เป็นฤดูฝน แต่วันนั้นอากาศแจ่มใสดี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปประทับในพระบรมมหาราชวัง ณ พระที่นั่งบรมพิมานอย่างที่เคยมา บรรยาศภายในพระราชสำนักเมื่อตอนหัวค่ำก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง เวลาประมาณยามเศษ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จลงมาจากห้องทรงพระอักษรข้างบนเข้าประทับโต๊ะเสวย ตอนนั้นซักมีผู้คนมากหน้าหลายตามาคอยเฝ้า เมื่อเสด็จขึ้นจากโต๊ะเสวยแล้ว มิได้เสด็จขึ้นข้างบนอย่างเคย แต่ประทับให้ข้าราชการบางคนเฝ้า ณ ที่ห้องรับแขกชั้นล่าง ซึ่งติดต่อกับห้องอัมรินทร์ใหญ่

พอถึงเวลาเที่ยงคืน คือ 24.00 น. เจ้ากรมพระอาลักษณ์ จึงได้อัญเชิญคำประกาศกระแสพระบรมราชโองการขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย พร้อมด้วยปากกาหมึกซึมด้ามด้ายแข็ง ที่เคยลงพระบรมนามาภิไธยอย่างที่เคยทรงใช้อยู่เป็นปกติเพื่อถวายการลงพระนาม ทันทีก็ได้ยินพระสุรเสียงดังออกมาว่า “อู่จะ ข้าจะประกาศสงครามสักที เอาปากกาอย่างนี้มาให้ได้ ไปเอามาใหม่”

เมื่อสิ้นพระสุรเสียง ทุกคนในที่นั้นต่างตกตะลึง เพราะต่างก็ไมรู้เหนือรู้ได้ว่าต้องประสงคปากกาชนิดไหน ในฉับพลันทันใดนั้น ก็ได้ยินพระสุรเสียงรับสั่งสำคัญออกมาดังๆ อีกว่า “ปากกาด้ามทองชื้อะ” ทันใดนั้นมหาดเล็กกองราชเลขาณูการคนหนึ่งซึ่งอยู่ในห้องนั้นด้วย จึงได้สรวีออกมาข้างนอก แล้ววิ่งขึ้นอัมรินทร์พระที่นั่งตรงไปยังโต๊ะทรงพระอักษรข้างบน เพื่ออัญเชิญปากกาด้ามทองลงมาทูลเกล้าฯ ถวาย

แต่ถึงอย่างไรก็ดี ทุกคนที่กำลังเฝ้าอยู่ในขณะนั้นรวมทั้งที่อยู่ภายนอกห้องรู้สึกแปลกใจไปตามๆ กัน ต่างคนต่างมองหน้ากัน และต่างก็พากันซุบซิบ

คำว่า ประกาศสงคราม ที่ล้นพระโอษฐ์ออกมานั้นก็ไม่คาดฝันมาก่อน แล้วจึงรู้ว่า เป็นการประกาศสงครามกับประเทศเยอรมัน

.....
เมื่อการลงนามในขณะนั้นเป็นไปโดยเรียบร้อยแล้ว บรรดาเจ้าหน้าที่ทุกคนก็รีบกระวีกระวาดออกไปภายนอกพระบรมมหาราชวัง โดยผ่านออกทางประตูพิมานชัยศรี ไปออกประตูวิเศษชัยศรี เพื่อไปปฏิบัติภารกิจที่ได้กำหนดนัดไว้ ส่วนองค์ล้นเกล้าฯ นั้นยังคงประทับอยู่ในห้องรับแขกเพื่อรอฟังรายงานต่างๆ อยู่จนตลอดรุ่งเช้า หมายความว่า ในคืนวันนั้นเป็นวันที่บรรยากาศของเมืองไทยได้เปลี่ยนไปทันที (ข้อความเหล่านี้คัดจากหนังสือของโอบาส เสวิกุล, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 1, 2511)

หากย้อนกลับไปดูสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ในปี 2457 (ค.ศ. 1914) แล้ว อาจจะพบว่า การตัดสินใจของรัฐบาลสยามที่จะอยู่ข้างเดียวกับฝ่ายสัมพันธมิตร และประกาศสงครามกับเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการีนั้นจะเป็นเรื่องที่ไม่คาดคิด เพราะในยุคออาณานิคม สยามมีปัญหาอย่างมากกับฝรั่งเศส ดังจะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งกับฝรั่งเศสนั้นเกือบกลายเป็นสงคราม เช่น กรณีวิกฤตการณ์ปากน้ำ ในปี 2436 (ค.ศ. 1893) หรือที่รู้จักกันในสังคมไทยคือ “วิกฤต ร.ศ. 112”

ดังนั้น ทักษะในการมองภัยคุกคาม (threat perception) ของสยามที่ชัดเจนในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรือก่อนช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ก็คือ มหาอำนาจเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสคือภัยคุกคามด้านความมั่นคง ในส่วนของจักรวรรดิอังกฤษ แม้สยามจะไม่ได้ถูกคุกคามหรือมีปัญหาด้านความมั่นคงรุนแรง เช่น ที่มีกับจักรวรรดิฝรั่งเศส แต่สักเท่าไรแล้ว สยามเองก็ไม่อาจคบกับอังกฤษได้อย่างไว้วางใจเต็มที่ โดยสยามเองก็พบว่าเมื่อต้องเผชิญกับการคุกคามของฝรั่งเศสแล้ว ความหวังว่าอังกฤษจะเป็น “ผู้ถ่วงดุล” กับการกดดันนั้นก็ไม่เป็นจริงแต่อย่างใด อังกฤษไม่ได้พร้อมที่จะปกป้องสยามอย่างที่ตั้ง

ทักษะเช่นนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิง สยามไม่เคยมีปัญหาหรือข้อบาดหมางใดๆ จนกลายเป็นปัญหาความมั่นคงขนาดใหญ่กับเยอรมนี อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์ของสองประเทศก็ดำเนินด้วยดีมาโดยตลอด และที่สำคัญก็คือ เยอรมนีไม่เคยแสดงท่าทีในการคุกคามสยามแต่อย่างใด ชาวสยามในขณะนั้นไม่เคยคิดเลยว่าเยอรมนีจะรุกรานประเทศใด คนโดยทั่วไปเคยได้ยินแต่เรื่องราวของ

การถูกคุกคามจากฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกรณี ร.ศ. 112 หรือปัญหาเกี่ยวกับอังกฤษในกรณีดินแดนในภาคใต้ ประเทศทั้งสองจึงไม่ได้เป็นที่ชื่นชอบของผู้คนในสังคมสยามเท่าใดนัก ตรงกันข้ามกับความรู้สึกที่สยามมีต่อชาวเยอรมัน และรู้สึกว่าเยอรมนีถูกรังแกโดยชาติมหาอำนาจอื่นของยุโรป

คนเยอรมันเข้ามาใช้ชีวิตและประกอบธุรกิจในสยามเป็นเวลานานพอสมควร และเมื่อมาอยู่ในสยามก็จำเป็นต้องพูดภาษาท้องถิ่น เพราะในขณะนั้นหาคนพูดภาษาเยอรมันได้ยาก ผู้คนทั่วไปจึงรู้สึกว่าคนเยอรมันเป็นมิตร นอกจากนี้นี้อาจจะดูเป็นประเด็นนอกเรื่อง แต่ผู้คนในยุคนั้นนิยมชมชอบสินค้าเยอรมัน และได้รับความเชื่อถือ โดยมีทัศนคติแบบองค์รวมว่า “ถ้าเป็นสินค้าเยอรมันเป็นว่าสินค้านั้นมีคุณภาพ” เช่น กรณีของห้างบี. กริม ซึ่งอาจถือว่าเป็นห้างสรรพสินค้ารุ่นแรก และประสบความสำเร็จทางธุรกิจอย่างมาก ก่อนสงครามจะเกิดไม่นาน ห้างนี้ก็ยังขยายกิจการลงทุนสร้างตึกขนาดใหญ่ที่เชิงสะพานดำรงสถิตย์ ข้างประตูสามยอด นอกจากนี้ อาวุธปืนของทหารและตำรวจสยามก็ใช้อาวุธปืนของเยอรมัน จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นมิตรระหว่างสยามกับเยอรมนี เพราะถ้าไม่มีความใกล้ชิดแล้ว ก็ไม่น่าจะนำอาวุธจากเยอรมนีเข้าประจำการแต่อย่างใด

แต่ในสถานการณ์สงครามนั้น ราชสำนักสยามพยายามวางตัวเป็นกลาง โดยในวันที่ 6 สิงหาคม 2457 ได้ออกประกาศนโยบายเป็นกลาง จนไม่มีใครคาดว่านโยบายความมั่นคงของสยามจะเปลี่ยนไปเป็นอื่น ชาติตะวันตกล้วนมองว่าสยามน่าจะยืนเป็นกลาง เพราะจะไม่ขัดแย้งทั้งกับฝ่ายสัมพันธมิตรและฝ่ายมหาอำนาจกลาง

แต่ในขณะเดียวกัน ราชสำนักสยามก็พยายามคิดถึงผลลัพธ์ของสงคราม และผลที่จะเกิดขึ้นกับสยามในอนาคต ดังนั้นในช่วงปลายเดือนมิถุนายน 2460 รัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้เรียก “ประชุมลับ” โดยมีพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่และคณะเสนาบดีผู้ใหญ่ด้วยคำถามว่า สยามควรจะรักษาความเป็นกลางต่อไปหรือไม่ หรือควรจะเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร และประกาศสงครามกับเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี

กล่าวกันว่า องค์ประชุมในขณะนั้นตกอยู่ในภาวะ “งงงันและเยียบสัด” ไม่มีใครคาดมาก่อนว่าพระองค์คิดที่จะเปลี่ยนทิศทางนโยบายความมั่นคงสยามไปสู่การเลือกเข้าสงคราม เพราะเชื่อพระวงศ์และเสนาบดีส่วนใหญ่ยังมองว่า

นโยบายเป็นกลางน่าจะยังคงเป็น “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ของสยาม หรือหากจะต้องปรับเปลี่ยนนโยบาย ก็น่าจะเข้าร่วมรบกับฝ่ายมหาอำนาจกลางมากกว่าจะเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร (ซึ่งล้วนแต่เป็นประเทศที่เคยคุกคามสยามมาก่อน) ประกอบกับสถานการณ์การรบในช่วงแรกนั้น เยอรมันเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ

อย่างไรก็ตามในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงยอมรับเอาระบบ “เสียงข้างมาก” จากที่ประชุมเสนาบดีเป็นทิศทางหลัก แต่ในกรณีการสงครามยุโรป พระองค์ทรงถือเอาพระบรมราชวินิจฉัยของพระองค์เป็นหลัก และฝืนมติที่ประชุม โดยพระองค์มองว่าถ้าสยามเข้าร่วมกับเยอรมนีแล้ว หากเยอรมนีแพ้ สยามจะไม่มีโอกาสได้แก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมซึ่งผูกพันประเทศมาตั้งแต่ยุคอาณานิคม และถ้าตัดสินใจดำรงความเป็นกลางไปจนสงครามสงบ สยามก็อาจจะไม่ได้รับผลตอบแทนทางการเมืองเท่าที่ควร

ดังนั้น ผลจากการประชุมวันนั้น “พระองค์ทรงกำชับให้ถือเป็นความลับอย่างยิ่ง เมื่อออกจากการประชุมไปแล้วจะเปิดเผยต่อผู้ใดมิได้ ผู้ฝ่าฝืนจะต้องถูกรับโทษอย่างมหันต์ ส่วนการบัญชางานในขั้นต่อไปนั้น จะทรงจัดสายงานเอง เป็นอันว่าการประกาศสงครามได้วางแผนงานลงไปแล้วอย่างแน่นอน เด็ดขาด และยังไม่เปิดเผย... นอกจากนั้นแล้ว ในเรื่องเกี่ยวกับคำประกาศสงครามตามกระแสพระบรมราชโองการนั้น ก็ทรงร่างด้วยพระองค์เองอย่างถี่ถ้วนละเอียดรอบคอบ...”

ครั้นถึงเวลาเที่ยงคืนของวันที่ 21 กรกฎาคม 2460 เจ้ากรมพระอาลักษณ์จึงได้อัญเชิญคำประกาศกระแสพระบรมราชโองการขึ้นทูลเกล้าฯ... สยามตัดสินใจประกาศสงครามกับเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี และดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น “ในคืนวันนั้นเป็นวันที่บรรยากาศของเมืองไทยได้เปลี่ยนแปลงไปทันที”...

สยามเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 อย่างสมบูรณ์ แม้สยามจะร่วมในช่วงปลายสงครามก็ตาม แต่ก็เป็นหนึ่งใน “รัฐผู้ชนะ” เมื่อการรบสิ้นสุดลง กองทัพบกสยามพร้อมกับกองทัพผู้ชนะอื่นร่วมสวนสนามอย่างมีเกียรติที่ปารีส ลอนดอน และบรัสเซลส์ !

สยามกับสงครามโลกครั้งที่ 1

น.ส. กุลนันทน์ คันธิก

สยามดำรงความเป็นกลางมาตลอดช่วงสามปีแรกของสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยพยายามรักษาผลประโยชน์ของประเทศคู่ขัดแย้งที่มีอยู่ในสยามอย่างเต็มความสามารถ ขณะเดียวกันก็คอยติดตามสถานการณ์อย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม เมื่อสงครามมีความยืดเยื้อและขยายตัวจนมีลักษณะของ “สากลสงคราม” ประกอบกับเยอรมนีแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว โดยเฉพาะการประกาศทำสงครามเรือดำน้ำแบบไม่จำกัดขอบเขตอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 1917 และการประกาศกำหนดเขตปิดน่านน้ำทะเลต่างๆ รอบอังกฤษ ฝรั่งเศส และอิตาลีของเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี โดยในส่วนนี้แม้ประเทศเป็นกลางทั้งหลายจะได้พยายามคัดค้านนโยบายดังกล่าว แต่ก็ไม่ได้รับความสนใจจากเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการีแต่อย่างใด การกระทำเช่นนี้เป็นเหตุให้สหรัฐอเมริกาตัดความสัมพันธ์และประกาศสงครามกับเยอรมนี ด้วยเห็นว่าการกระทำดังกล่าวของเยอรมนีทำลายประโยชน์และความมั่นคงทางทะเล โดยเฉพาะความปลอดภัยของเส้นทางลำเลียงสินค้าของสหรัฐอเมริกา นโยบายและพฤติกรรมก้าวร้าวของเยอรมนีเช่นนี้ ส่งผลให้สหรัฐฯ พยายามชักชวนและโน้มน้าวประเทศเป็นกลางให้ร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อกดดันให้เยอรมนียอมสงบศึกโดยเร็ว โดยเรียกร้องให้ประเทศเป็นกลางทั้งหลายละทิ้งความเป็นกลางและประกาศสงครามต่อเยอรมนี

ในกรณีของสยาม การตัดสินใจดำเนินนโยบายดังกล่าวของเยอรมนีไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของสยามโดยตรง และเท่าที่ผ่านมานับตั้งแต่เริ่มสงคราม สยามก็ไม่เคยถูกเยอรมนีคุกคามแต่อย่างใด การจะอ้างเหตุดังกล่าวเพื่อตัดความสัมพันธ์จึงไม่สมเหตุสมผลนัก เมื่อสยามไม่พร้อมจะตัดความสัมพันธ์กับเยอรมนี ทางเลือกที่เหลืออยู่คือ การมีบทบาทในฐานะประเทศที่เข้าร่วมลงนามในสนธิสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 โดยการประท้วงต่อการประกาศสงครามเรือดำน้ำดังกล่าวผ่านทางหนังสือพิมพ์ แต่ก็ไม่ได้ยื่นข้อประท้วงอย่างเป็นทางการ

เนื่องจากสยามไม่ได้รับหนังสือคำประกาศสงครามเรือดำน้ำดังกล่าวจากเยอรมนี

ในส่วนของสยามนั้น คณะทูตฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะฝรั่งเศสและรัสเซียได้โน้มน้าวให้สยามเข้าร่วมสงครามผ่านทางกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ และกรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ โดยชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้รับจากการที่สยามเข้าร่วมสงคราม โดยเสนอให้มีการยกเลิกสัญญาที่สยามเสียเปรียบและแก้ไขพิพาทศุลกากรให้สยามเป็นการตอบแทน การเข้าร่วมในระเบียบใหม่ (New Order) ของกลุ่มประเทศผู้ชนะสงครามภายหลังที่สงครามสิ้นสุดลง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ทูตของชาติสัมพันธมิตรอื่นกลับไม่ได้ต้องการกดดันสยาม แต่เห็นควรให้สยามเป็นฝ่ายตัดสินใจในเรื่องดังกล่าวด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม จุดเปลี่ยนของนโยบายในการตัดสินใจเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 อย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะการตัดสินใจต่อสัมพันธมิตรและประกาศสงครามกับเยอรมนีนั้น ทศนะ (perception) ของรัชกาลที่ 6 มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจดังกล่าว โดยในช่วงต้นสงคราม พระองค์ตระหนักดีว่า การเข้าข้างเยอรมนีอาจจะไม่ใช่ทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับสยาม ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างประเทศเจ้าอาณานิคมอย่างอังกฤษและฝรั่งเศส แม้ว่ากระแสสังคมสยามจะเห็นอกเห็นใจเยอรมนีมากเพียงใดก็ตาม โดยเหตุการณ์เมื่อครั้งพระองค์ยังทรงดำรงตำแหน่งมกุฎราชกุมารนั้น ทรงได้ทราบถึงศักยภาพและพลังอำนาจทางการเมืองและการทหารของมหาอำนาจทั้งสองเป็นอย่างดีจากการที่สยามต้องยอมเสียดินแดนบางส่วนให้กับประเทศดังกล่าว รวมถึงจากวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ในช่วงเวลานั้น แม้ว่าสยามจะไม่ได้เป็นผู้แพ้สงคราม ยังถูกกระทำและถูกคุกคามมากมายถึงเพียงนั้น หากสยามเข้าร่วมกับฝ่ายเยอรมนีหรือกระทำการอันใดที่ถือเป็นการขัดต่อผลประโยชน์ของอังกฤษและฝรั่งเศส สยามก็คงถูกกระทำหรือเผชิญกับข้อเรียกร้องที่รุนแรงยิ่งกว่าการเสียดินแดนเป็นแน่ ดังนั้น สยามก็ควรจะต้องดำรงสถานะของความเป็นกลาง เพื่อรักษาผลประโยชน์ของทุกฝ่าย หรือถ้าจะต้องเลือกว่าจะต้องเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ฝ่ายนั้นก็ควรจะต้องเป็นฝ่ายสัมพันธมิตรมากกว่า

ในอีกด้านหนึ่งการได้รับการศึกษา ณ ประเทศอังกฤษเป็นระยะเวลายาวนานถึง 9 ปี ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อทศนะเชิงบวกของรัชกาลที่ 6 ต่อประเทศนี้ รวมถึงอาจทำให้มีความชื่นชมในวัฒนธรรมและมีความรู้สึกผูกพันอยู่ด้วยเป็นอันมาก กล่าวคือ พระองค์ได้เสด็จไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษตั้งแต่พระ-

จนมาได้ 13 พรรษา โดยเริ่มจากการศึกษาด้านภาษาอังกฤษ ต่อมาทรงเข้ารับการศึกษาวิชาการทหาร ที่โรงเรียนนายร้อยทหารบกแซนด์เฮิร์สต์ (Sandhurst) และเข้ารับราชการในกองทัพอังกฤษ โดยเข้าประจำการที่กองทหารราบเบาเดอร์รัม (Durham Light Infantry Company) ณ นอร์ทแคมป์ (North Camp) เมืองออลเดอร์ชอต ขณะที่ประทับอยู่ที่อังกฤษทรงเป็นที่รักของบรรดาเหล่าทหารอย่างมาก หลังจากนั้นยังทรงเข้ารับการศึกษาที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดอีกด้วย การได้มีโอกาสใช้ชีวิตในอังกฤษเป็นเวลาหลายปีมีส่วนสำคัญในการเป็นเบ้าหลอมให้เกิดความรักและความผูกพันระหว่างพระองค์กับประเทศอังกฤษพอสมควร

ความผูกพันและความใกล้ชิดกับอังกฤษ สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนจากความเห็นอกเห็นใจ ตลอดจนถึงการสละพระราชทรัพย์แก่ครอบครัวของหน่วยทหารที่พระองค์เคยประจำการ ซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ในสมรภูมิตั้งนี้ด้วย จนมีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก ตลอดจนถึงการได้รับถวายพระยศจากพระเจ้ากรุงอังกฤษอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น ทศนะของรัชกาลที่ 6 ที่อาจเรียกได้ว่ามีพื้นฐานเอนเอียงไปทางฝ่ายอังกฤษและสัมพันธมิตร ยังเห็นได้จากการที่ทรงให้ความสนทนากับราชทูตอังกฤษ มีการปรึกษาหารือในปัญหาสำคัญอยู่บ่อยครั้ง รวมถึงการให้ความสำคัญต่อการประทุงของฝ่ายสัมพันธมิตร ไม่ว่าจะเป็นปัญหาภายในประเทศ หรือปัญหาการทารุณกรรมของสงครามในยุโรป มากกว่าคำประทุงจากฝ่ายเยอรมนี ดังจะเห็นได้จากใน “ร่างจดหมายของพระยาบุรีนราธิราช ราชอาณาจักรในพระองค์ ถึงหลวงภาษาปริวรรต อุปทูตรักษาการ ณ กรุงโตเกียว” ที่แสดงให้เห็นว่าแม้ในทางระดับทางการ สยามจะมีสถานะเป็นกลาง แต่ในจดหมายดังกล่าวสะท้อนอย่างชัดเจนว่า ท่าทีของเยอรมนีที่ผ่านมานำมาไว้วางใจ รัชกาลที่ 6 ได้ขอให้ทูตต่างๆ จับตาดูพฤติกรรมของเยอรมนีในประเทศที่ตนประจำอยู่อย่างใกล้ชิด ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการสละพระราชทรัพย์ช่วยเหลือเรือเพื่อการกุศล และการเสด็จพระราชดำเนินไปงานการกุศล เช่น งานกาชาดที่จัดขึ้นโดยประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรหลายครั้ง ตลอดจนถึงการที่สยามปราบปรามชาวอินเดียนในสยาม ที่ทำการยุยงปลุกปั่นชาวอินเดียนอื่นๆ ให้ออกจลาจลเพื่อต่อต้านอังกฤษ อันนำมาซึ่งความพึงพอใจของฝ่ายอังกฤษเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ทศนะของรัชกาลที่ 6 ในแง่ลบต่อเยอรมนีได้ก่อตัวและสั่งสมมาตั้งแต่ช่วงก่อนสงคราม กล่าวคือ เมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร รัชกาลที่ 6 ได้เสด็จเยือนเยอรมนี แต่ก็ไม่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่สมพระเกียรติ แตกต่างจากประเทศยุโรปอื่นๆ และเมื่อครั้งกรมหลวงพิษณุโลกประชานาถเสด็จไปร่วมพระราชพิธีอภิเษกสมรสขององค์รัชทายาทเยอรมนีในเวลาต่อมา รัฐบาลเยอรมนีก็ไม่ได้ถวายการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติ การที่ทรงคัดค้านไม่ให้เยอรมนีเข้าเกาะในอ่าวไทยเพื่อใช้เป็นสถานีน้ำมันเชื้อเพลิงในสมัยของรัชกาลที่ 5 เป็นต้น ล่วงมาสมัยรัชกาลของพระองค์ ซึ่งเยอรมนีกระทำการหลายอย่างที่ไม่เป็นที่พึงพอใจ เช่น ในช่วงแรกของสงครามเยอรมนีออกคำสั่งให้นักเรียนทหารไทยในเยอรมนีทุกคน รวมทั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลอดุลเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ ซึ่งประจำอยู่ในกองทัพเรือ เตรียมตัวออกรบเช่นเดียวกับทหารเยอรมันคนอื่นๆ ต่อมารัฐบาลเยอรมนีได้ไล่กรมหลวงสงขลานครินทร์พร้อมด้วยนักเรียนไทยคนอื่นๆ ออกจากกองทัพทั้งหมด เหตุการณ์นี้สร้างความไม่พอใจพระราชหฤทัยแก่รัชกาลที่ 6 เป็นอย่างมาก ในอีกกรณีหนึ่งคือ เรือสินค้าเยอรมันได้ลักลอบส่งวิทยุในอ่าวไทย จนกงสุลอังกฤษประจำกรุงเทพฯ ต้องทำหนังสือทูลฟ้องกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ นอกจากนี้ยังมีกรณีที่ถูกทูตเยอรมันและอุปทูตออสเตรียกล่าวหากรมโทรเลขสยามว่า ไม่ยอมส่งโทรเลขรหัสลับของสถานอุปทูตทั้งสอง และเรียกร้องให้จัดการส่งโทรเลขรหัสลับของสถานทูตอื่นๆ ด้วย โดยการกระทำของเยอรมนีเช่นนี้อาจส่งผลต่อสถานะ “ความเป็นกลาง” ของสยามในขณะนั้นเช่นกัน

ไม่เพียงเท่านั้น ท่าทีคุกคามเพื่อขยายอิทธิพลของเยอรมนียังเห็นได้จากการเข้ามาควบคุมกิจการด้านต่างๆ ในสยาม เยอรมนีได้ยื่นข้อเสนอ เช่น ขอให้ไม่ส่งนักเรียนทหาร ทั้งทหารบกและทหารเรือไปศึกษาที่ประเทศอื่นนอกจากเยอรมนี ขอให้รัฐบาลสยามรับรองว่าจะไม่ไล่หรือคัดชาวเยอรมันออกจากราชการ และถ้าแม้ชาวเยอรมันคนใดลาออก ก็ขอให้รับรองว่าจะจ้างชาวเยอรมันเข้ามาทำหน้าที่แทน รวมทั้งยังขอแม้กระทั่งให้ทุนในธนาคารสยามกัมมาจลเป็นทุนของเยอรมันอย่างน้อยครั้งหนึ่ง และจะให้สิทธิขาดในการบริหารงานอยู่ภายใต้อำนาจของชาวเยอรมันที่เบอร์ลิน แต่ถ้าหากสยามต้องการที่จะให้สิทธิขาดในการบริหารอยู่ที่กรุงเทพฯ แล้ว สยามจะต้องยินยอมให้ชาวเยอรมันเข้ามาเป็นกรรมการใน

คณะกรรมการบริหารครั้งหนึ่ง โดยมีข้อแม้ว่าชาวเยอรมันจะต้องเป็นประธาน กรรมการบริหารและเป็นผู้จัดการด้วย เป็นต้น

ทัศนคติและการมีใจเอื้อเอียงไปในทางอังกฤษและสัมพันธมิตรของรัชกาลที่ 6 ยังสะท้อนให้เห็นผ่านบทพระราชนิพนธ์และบทความที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการให้ประชาชนตระหนักถึงพฤติกรรมที่แท้จริงของเยอรมนี รวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้คนในสังคมสยาม ซึ่งนับตั้งแต่เกิดสงครามก็มีความเห็นอกเห็นใจเยอรมนีเป็นอย่างมาก พร้อมทั้งเพื่อเตรียมรับความพร้อมของประชาชนต่อนโยบายที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่น ในการแปลบทความ “การจมแห่งเรือลูลิตาเนีย” ได้กล่าวถึงความโหดร้ายทารุณของเรือดำน้ำเยอรมัน ที่ทำการจมเรือโดยสารลูลิตาเนียของอังกฤษ ยังผลให้ผู้โดยสารจากประเทศต่างๆ รวมทั้งจากประเทศเป็นกลางอย่างสวิตเซอร์แลนด์ เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก โดยพระองค์มีทัศนะต่อเหตุการณ์ดังกล่าวว่าเยอรมนีกระทำความผิดกฎหมายและขัดตกลงระหว่างประเทศ ที่สำคัญการกระทำเยี่ยงนั้นเป็นการไม่สมเกียรติของทหารเรือและชาติเยอรมันด้วย ส่วนการแปลบทความอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสงครามในยุโรป เช่น บทความ “การยุทธทางทะเลในเดือนสิงหาคม” บทความ “กิจการของเรือใต้น้ำเยอรมัน” บทความ “เหตุการณ์ยุทธการทางทะเลระหว่างเดือนสิงหาคมถึงเดือนมีนาคม 2457” และบทความ “คดีเรือแอมแปม” ซึ่งบทความเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงเล่ห์เหลี่ยมและความโหดร้ายของเยอรมนีได้เป็นอย่างดี ตลอดจนรวมถึงพระราชนิพนธ์เรื่อง “การสงครามป้อมค่ายประชิด” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีพระทัยเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตรอีกด้วย

อีกประเด็นหนึ่งที่ไม่อาจละเลยได้ก็คือ ทัศนคติของบุคคลผู้ใกล้ชิดรัชกาลที่ 6 ในการกำหนดนโยบายต่างประเทศและความมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติและบทบาทด้านการทหารของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ที่ถือว่าเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการที่สยามตัดสินใจเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 ร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยกรมหลวงพิษณุโลกฯ ได้ศึกษาการสงครามที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังและได้ให้คำปรึกษาในเรื่องการสงครามแก่รัชกาลที่ 6 มาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกรณีของการเข้าร่วมใน “ระเบียบใหม่” ภายหลังสงครามโลกสงบ กรมหลวงพิษณุโลกฯ ได้เสนอความเห็นว่าการเข้าร่วมดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อสยามอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านการค้าขาย นอกจากนี้

นี้พระองค์ยังมีบทบาทสำคัญในการถวายนำนวธีการเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรด้วย โดยเมื่อรัชกาลที่ 6 จะประกาศสงครามกับเยอรมนี พระองค์ยังมีรับสั่งให้คนส่งรายงานการประชุมในเรื่องดังกล่าวไปถวายกรมหลวงพิษณุโลกฯ ทรงพิจารณาเพื่อขอความเห็น กรมหลวงพิษณุโลกฯ เห็นชอบด้วยทุกประการ ทั้งยังได้เสนอแนวทางในการประกาศสงครามด้วย เช่น การวางแผนระบายนคนเยอรมันและออสเตรีย-ฮังการีออกจากราชอาณาจักร แผนการจับกุมเชลยศึก รวมถึงการส่งกองทหารอาสาไปร่วมรบในสมรภูมิสงครามที่ยุโรปด้วย ในท้ายที่สุด รัชกาลที่ 6 จึงได้ตัดสินใจพระทัยเด็ดขาดในการดำเนินนโยบายตามแนวทางที่กรมหลวงพิษณุโลกฯ เสนอ ในแง่นี้จะเห็นได้ว่าพระเจ้าอนงยาเธอพระองค์นี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัชกาลที่ 6 อย่างมาก

ทัศนะส่วนพระองค์ของรัชกาลที่ 6 ต่อเยอรมนี ความผูกพันต่ออังกฤษ ความใกล้ชิดสนิทสนมกับบรรดากษัตริย์ของประเทศสัมพันธมิตร ส่งผลต่อการมีพระทัยเอนเอียงไปในทางสัมพันธมิตร ประกอบกับทัศนะ บทบาท และข้อเสนอของผู้ใกล้ชิด ท้ายที่สุดสยามได้ประกาศตัดความสัมพันธ์และประกาศสงครามกับเยอรมนีในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) ซึ่งการประกาศสงครามดังกล่าวเกิดขึ้นภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาประกาศเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรเพียง 3 เดือนเท่านั้น โดยในประกาศกระแสพระบรมราชโองการว่าด้วยการสงครามซึ่งมีต่อประเทศเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการีมีความสำคัญโดยสรุปคือ เมื่อเกิดสงครามขึ้นในยุโรป พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่าสยามเป็นกลางและถือความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการีในการสงครามครั้งนี้ ใช้วิธีที่ “หมิ่นประมาทต่อหัวใจสำคัญของความเมตตากรุณาต่อมนุษยชน” และ “ไม่ได้มีความนับถือต่อประเทศน้อยทั้งหลายเลย” ทั้งยัง “ไม่ถือไม่ทำอย่างเปิดเผยตามความชอบธรรมและตามสัญญาในระหว่างนานาประเทศ” ซึ่งการกระทำของทั้งสองประเทศนี้ เป็นการทำสงครามที่ส่งผลกระทบต่อการค้าขาย มนุษยชาติ และความสงบเรียบร้อยของโลกในภาพรวม ขณะเดียวกันเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการีก็ไม่ได้ใส่ใจต่อคำร้องของรัฐบาลสยามในการขัดขวางวิธีการทำสงครามของทั้งสองประเทศเลย เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ รัชกาลที่ 6 จึงเห็นว่าความเป็นกลางใช้ไม่ได้อีกต่อไป ขณะเดียวกันสยามก็มีหน้าที่โดยตรงในฐานะสมาชิกของข้อตกลง

ระหว่างประเทศ ที่จะต้องรักษาความชอบธรรมในระหว่างประเทศให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ศักดิ์สิทธิ์สืบไป

การประกาศสงครามของสยามในครั้งนี้ นำมาซึ่งความพึงพอใจของ กษัตริย์ประเทศสัมพันธมิตรอย่างมาก จนถึงกับได้มีพระราชโทรเลขทั้งจาก กษัตริย์อิตาลี กษัตริย์อังกฤษ มาถึงรัชกาลที่ 6 โดยแสดงความชื่นชมต่อการ ตัดสินใจดังกล่าว ส่วนในระดับภายในประเทศ ยังได้มีการชี้แจงและอธิบาย ต่อประชาชนถึงสาเหตุที่สยามเข้าร่วมสงคราม โดยชี้ให้เห็นถึงการกระทำผิดต่อ ข้อตกลงระหว่างประเทศของเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี รวมทั้งการละเมิด ต่อหลักมนุษยธรรม ความทารุณโหดร้าย และการเป็นภัยต่อนานาชาติประเทศอื่น ด้วย ยิ่งไปกว่านั้นหนังสือพิมพ์ทั้งภายในและต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศ สัมพันธมิตร เช่น ไทม์ (อังกฤษ) เดอะนิวยอร์ก เฮ้าส์ลัค (สหรัฐอเมริกา) สเตรทเอโก (มลายู) โตกิโอ (ญี่ปุ่น) ฟาอิสต์ (อังกฤษ) ลาปาตรีและเลอมา แดง (ฝรั่งเศส) ต่างได้ชื่นชมการประกาศสงครามของสยาม บางฉบับได้เขียน บทความสดุดีรัชกาลที่ 6 ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบและเด็ดขาด อันนำมาซึ่ง ผลดีแก่ชาติบ้านเมืองและประชาชนสยามโดยรวม

มาตรการอย่างเป็นทางการอื่นเป็นผลจากการประกาศสงครามในเยอรมนี และออสเตรีย-ฮังการี ก็คือ การริบ ยึดเรือของเยอรมันที่ลอยอยู่ในน่านน้ำสยาม รวมด้วยกัน 8 ลำ การยื่นประกาศสงครามตามพิธีต่อผู้แทนของรัฐบาลศัตรู ณ สถานทูต และการมอบหมายให้หน่วยงานทำหน้าที่จับกุมเชลย โดยตำรวจนครบาล รับผิดชอบพื้นที่ทางบกบริเวณกรุงเทพฯ ตำรวจภูธรรับผิดชอบพื้นที่ต่างจังหวัด และทหารเรือรับผิดชอบพื้นที่ทางน้ำ โดยการจับกุมดำเนินไปอย่างรัดกุมและ รวดเร็ว ส่วนฝ่ายเชลยรับทราบอย่างสงบ ไม่มีการขัดขืนและต่อสู้ โดยเชลยที่ถูก จับกุมนี้จะมีแต่ผู้ชาย ซึ่งอายุไม่ต่ำกว่า 17 ปีเท่านั้น ส่วนการรักษาทรัพย์สินของ เชลยที่จับยึดมาได้ ให้เป็นหน้าที่ของกระทรวงพระคลัง และงานด้านการตัดสิน คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินของเชลยให้เป็นหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรม

การตัดสัมพันธ์มิตรและการประกาศสงครามที่เกิดขึ้นนั้น สยามยังได้ มีข้อบังคับที่เกิดขึ้นตามมา ประกอบด้วย 1) ห้ามไม่ให้ศัตรูต่างประเทศมีปืน หรือเครื่องอาวุธอื่นใด 2) ห้ามไม่ให้ศัตรูต่างประเทศใช้หรือทำกร่อนไถในเรื่อง อากาศยาน เครื่องวิทยุ โทรเลข หรือการติดต่ออันใดหมายโดยวิธีอื่นๆ 3) ให้เจ้า-

พนักงานฝ่ายสยามจับกุมและยึดสมบัติที่อยู่ในมือของศัตรูต่างประเทศ 4) ห้ามไม่ให้ศัตรูต่างประเทศเข้าใกล้หรือเข้าไปอยู่ภายในกำแพงวัง ป้อม ค่าย โรงสรรพาวุธ สถานีอากาศยาน เป็นต้น ในระยะหนึ่งกิโลเมตร 5) ห้ามไม่ให้ศัตรูต่างประเทศเขียน ตีพิมพ์ ให้ลงพิมพ์ข้อความที่ขู่เชิญต่อรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายสยาม 6) ห้ามไม่ให้ศัตรูต่างประเทศกระทำการหรือสมรู้ร่วมคิดให้ผู้อื่นกระทำการอันเป็นปรปักษ์ต่อสยาม 7) ห้ามไม่ให้ศัตรูต่างประเทศอาศัยอยู่ อยู่ต่อ ตั้งอยู่ หรือเข้าไป ณ สถานที่ใดที่ประกาศว่าเป็นที่ห้าม 8) หากศัตรูต่างประเทศฝ่าฝืนข้อบังคับคดีข้อใดข้อหนึ่ง ต้องถูกจับกุมตัว และไม่มีอนุญาตให้ออกนอกพื้นที่ หากไม่มีใบอนุญาต 9) ห้ามไม่ให้ศัตรูต่างประเทศออกไปจากสยามจนกว่าจะได้รับอนุญาต 10) ห้ามไม่ให้ศัตรูต่างประเทศขึ้นมาหรือเข้ามาในแผ่นดินสยาม 11) ถ้ามีความจำเป็น บรรดาศัตรูต่างประเทศอาจถูกบังคับให้มาจดชื่อ ลงทะเบียน และ 12) ศัตรูต่างประเทศหรือผู้ใดผู้หนึ่งที่กระทำการอันเป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยของสยาม จะต้องถูกจับกุมตัว

มาตรการลำดับต่อมาของการเข้าร่วมสงครามคือ การส่งกองกำลังทหารเข้าร่วมในสมรภูมิ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการผลักดันจากพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทูตสยามประจำฝรั่งเศส และที่สำคัญก็คือกรมหลวงพิษณุโลกฯ โดยเจตจำนงที่รัชกาลที่ 6 จัดส่งทหารออกไปในสงครามครั้งนี้ก็คือ 1) เป็นการแสดงความจริงใจของสยามว่าจะเข้าร่วมรบอย่างจริงจัง มิใช่ประกาศสงครามแต่เพียงในนาม 2) เป็นการนำชื่อประเทศและธงชาติไปให้โลกได้รู้จักประเทศสยาม ทั้งเพื่อส่งเสริมเกียรติประวัติและเกียรติภูมิของชาติ 3) เป็นการให้การศึกษากับเหล่าทหารนักรบ ซึ่งคงไม่มีโรงเรียนแห่งใดจะสอนเรื่องการรบและสงครามได้ดีเท่ากับสมรภูมิจริง และ 4) เป็นการแผ้วทางที่จะนำมาอ้างในการเจรจา เพื่อขออิสรภาพในทางการศาลและศุลกากร

ในการนี้รัชกาลที่ 6 โปรดฯ ให้มีการจัดทหารอาสาเป็น 2 กอง คือ กองบินและกองรถยนต์ทหารบก เพราะทั้งสองหน่วยในช่วงเวลาดังกล่าวยังล้าหลังอยู่ จึงส่งไปเพื่อให้ได้รับความรู้วิธีการต่างๆ ตลอดจนเทคนิคในทางช่างกลจากยุทธภูมิจากการฝึกหัดของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจะเป็นประโยชน์แก่กองทัพสยามในอนาคต

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 สยามได้ใช้โอกาสของความเป็นประเทศที่เข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรดำเนินการอย่างแข็งขันและเอาจริงเอาจังในการ

ขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับประเทศมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะประเทศในยุโรป โดยความพยายามในการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมของสยามประสบความสำเร็จเป็นลำดับ กล่าวคือ สหรัฐา ใน พ.ศ. 2463 ซึ่งนับว่าสนธิสัญญาระหว่างสยาม-สหรัฐา ดังกล่าว เป็นครั้งแรกที่สยามได้รับอิสรภาพด้านภาษีศุลกากรอย่างแท้จริง และมีอำนาจในการศาลเหนือคนต่างชาติ ต่อมาสยามประสบความสำเร็จในการแก้ไขสนธิสัญญากับญี่ปุ่นใน พ.ศ. 2466 ฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2467 ส่วนอังกฤษ เนเธอร์แลนด์ สเปน โปรตุเกส เดนมาร์ก และสวีเดนใน พ.ศ. 2468 ท้ายที่สุดคือเบลเยียมและอิตาลีใน พ.ศ. 2469

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทศนะของผู้นำและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย ตลอดจนถึงการพิจารณาเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติที่จะได้รับจากการดำเนินนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่ง มีผลโดยตรงต่อการกำหนดท่าทีของประเทศและทิศทางของนโยบาย ในกรณีของสยามต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 ทั้งที่สมรภูมಿಸงครามอยู่ห่างไกลและไม่ได้มีความขัดแย้งหรือถูกคุกคามโดยตรงจากมหาอำนาจที่เป็นคู่ขัดแย้งกันในยุโรป ก็ประจักษ์ให้เห็นอย่างชัดเจนในกรณีนี้ อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจนำประเทศเข้าสู่มหายุทธสงครามไม่ได้มีพื้นฐานมาจากทศนะของรัชกาลที่ 6 เพียงอย่างเดียว หากแต่มีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่สยามจะได้รับจากการเข้าร่วมในสงครามดังกล่าว ซึ่งในท้ายที่สุดแล้ว การดำเนินนโยบายเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งนี้ เห็นได้ชัดว่านำมาซึ่งผลประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่สยามถวิลหาโดยตลอด นั่นก็คือเอกราชและอธิปไตยโดยสมบูรณ์ รวมถึงเกียรติยศ เกียรติภูมิ ความทัดเทียมและความเสมอภาคของสยามกับนานาอารยประเทศนั่นเอง

บรรณานุกรม

จุฬารัตน์ เนตรวงศ์ทอง. พระราชประวัติและความคิดทางการเมืองของจอมพลสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ. กรุงเทพฯ : สำนักข่าวกรองแห่งชาติ, 2537.

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. เกิดวังปารุสก์ : สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : River Books, 2552.

ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนท, ม.ร.ว. สงครามโลกครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิทยาคาร, 2518.

ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. พระมงกุฎเกล้าฯ กับสงครามโลกครั้งแรก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2520.

เพ็ญศรี ตึก. การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงสิ้นสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม). กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527.

ภารดี มหาขันธ์. “ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่,” วิทยานพนธ์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2526.

มานิจ ชุมสาย, ม.ล. ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 1 (จากหลักฐานของทางราชการที่เก็บไว้ ณ ได้ทุนสถานทูตไทย ณ ฝรั่งเศสและเยอรมัน). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิทยาคาร, 2519.

ศิรินนท์ บุญศิริ. “บทบาททางการเมืองและการเมืองของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ,” วิทยานพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

สุจิตา ศิริโปล์. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสงครามโลกครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2528.

อมรตรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), จมีน. พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องเหตุผลที่รัชกาลที่ ๖ ทรงประกาศสงคราม. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, 2512.

Darling, Frank C. and Ann B. Darling. **Thailand : The Modern Kingdom**. Singapore : Asia Pacific Press, 1971.

Hell, Stefan. **Siam and the League of Nations**, Bangkok : River Books, 2010.

Kalyan Maitri, Phya (Francis B. Sayre), **Siam Treaties with Foreign Powers, 1920-1927**. Bangkok : Ministry of Foreign Affairs, 1928.

Syamananda, Rong. **A History of Thailand**. 8th Edition. Bangkok : Thai Watana Panich, 1993.

